

گزارش پژوهشی ۱۵۳

بررسی و تحلیل شاخص حاکمیت قانون ۲۰۲۳ (با تأکید بر جمهوری اسلامی ایران)

پژوهشگر:
دکتر آرش فرهودی

مرکز آموزش و پژوهش های سلامت اداری و مبارزه با فساد

گزارش پژوهشی

سال هفدهم، شماره ۱۵۳، خرداد ۱۴۰۳

بررسی و تحلیل شاخص حاکمیت قانون ۲۰۲۳

(باتاکید بر جمهوری اسلامی ایران)

پژوهشگر:

دکتر آرش فرهودی

صفحه آرای: محمد روشنی

انتشارات سازمان بازرسی کل کشور

مرکز آموزش و پژوهش های سلامت اداری و مبارزه با فساد

مطالب مندرج در این گزارش نشانگر دیدگاه نویسنده آن است

و لزوماً نمایانگر دیدگاه سازمان بازرسی کل کشور نیست.

کلیه حقوق این اثر متعلق به سازمان بازرسی کل کشور می باشد و هرگونه انتشار بدون مجوز، غیرمجاز است.

تهران: خیابان آیت الله طالقانی، تقاطع شهید سپهبد قری، سازمان بازرسی کل کشور

شماره تماس: ۸۸۸۴۴۶۱۴ - ۰۲۱ - ۱۳۶.ir.nashr@Bazrasi

فهرست

پیشگفتار.....	۵
بخش ۱: مقدمه.....	۷
بخش ۲: خلاصه اجرایی.....	۹
سنجش؛ شرط بهبود حاکمیت قانون.....	۹
جمع‌آوری داده‌های اصلی از سال ۲۰۰۸.....	۹
رویکرد جامع.....	۱۰
کند شدن روندهای استبدادی.....	۱۱
تنزل وضعیت حقوق بشر در جهان.....	۱۱
افول روزافزون سیستم‌های قضایی.....	۱۲
رتبه‌بندی کشورها.....	۱۲
بخش ۴: تعریف حاکمیت قانون.....	۱۷
۱. محیط کسب‌وکار.....	۱۹
۲. امور عام‌المنفعه.....	۱۹
۳. سلامت عمومی و محیط‌زیست.....	۲۰
بخش ۵: ویژگی‌های شاخص حاکمیت قانون.....	۲۱
حاکمیت قانون در عمل.....	۲۲
جامع و چندبُعدی.....	۲۲
دیدگاه مردم‌عادی.....	۲۲
داده‌های جدید مبتنی بر تجربه‌های واقعی.....	۲۲
وجود صلاحیت فرهنگی.....	۲۳
ابزارهای آنالیز و داده‌های اختصاصی هر کشور.....	۲۳
بخش ۶: اصول جهانی حاکمیت قانون و چهارچوب مفهومی آن.....	۲۴
مؤلفه اول: اعمال محدودیت بر اختیارات دولت.....	۲۵
مؤلفه دوم: فقدان فساد.....	۲۵
مؤلفه سوم: دولت باز.....	۲۶
مؤلفه چهارم: حقوق اساسی.....	۲۶

- مؤلفه پنجم: نظم و امنیت ۲۶
- مؤلفه ششم: اجرای مقررات ۲۶
- مؤلفه هفتم: عدالت مدنی ۲۷
- مؤلفه هشتم: عدالت کیفری ۲۷
- مؤلفه ۹: عدالت غیررسمی ۲۸
- بخش ۷: سنجه‌های شاخص حاکمیت قانون پروژه جهانی عدالت ۲۹
- مؤلفه اول: اعمال محدودیت بر اختیارات دولت ۲۹
- ۱-۱. اختیارات دولت به شکلی مؤثر با قانون‌گذاری محدود می‌شود. ۲۹
- ۲-۱. اختیارات دولت به شکلی مؤثر توسط دادگاه محدود می‌شود. ۲۹
- ۳-۱. اختیارات دولت به شکلی مؤثر با بررسی و ارزیابی مستقل محدود می‌شود. ۲۹
- ۴-۱. مقامات دولتی به خاطر سوءرفتار مجازات می‌شوند. ۲۹
- ۵-۱. اختیارات دولتی تحت نظارت‌های غیردولتی هستند. ۳۰
- ۶-۱. انتقال قدرت کاملاً تابع قانون است. ۳۰
- مؤلفه دوم: فقدان فساد. ۳۰
- ۱-۲. مقامات دولتی از مناصب اداری برای نفع شخصی استفاده نمی‌کنند. ۳۰
- ۲-۲. مقامات دستگاه قضایی از مناصب اداری برای نفع شخصی استفاده نمی‌کنند. ۳۰
- ۳-۲. مقامات سیاسی و نظامی دولت از سمت‌های دولتی برای نفع شخصی استفاده نمی‌کنند. ۳۱
- ۴-۲. مقامات قوه مقننه از سمت‌های خود برای نفع شخصی استفاده نمی‌کنند. ۳۱
- مؤلفه سوم: دولت باز ۳۱
- ۱-۳. داده‌های دولتی و قوانین به اطلاع عموم می‌رسد. ۳۱
- ۲-۳. حق دسترسی به اطلاعات ۳۲
- ۳-۳. مشارکت مدنی ۳۲
- ۴-۳. سازوکارهای شکایت ۳۲
- مؤلفه چهارم: حقوق اساسی ۳۳
- ۱-۴. برخورد یکسان و بدون تبعیض ۳۳
- ۲-۴. حق زندگی و امنیت شخص به شکل مؤثری تضمین می‌شود. ۳۳
- ۳-۴. مراحل قانونی و حفظ حقوق متهم ۳۳
- ۴-۴. آزادی نظر و بیان به شکل مؤثری تضمین می‌شود. ۳۴
- ۵-۴. آزادی باور و مذهب به شکل مؤثری تضمین می‌شود. ۳۴

- ۶-۴. رهایی از مداخلات مستبدانه و حفظ حریم خصوصی به شکل مؤثری تضمین می شود ۳۴
- ۷-۴. آزادی گردهمایی و تشکیل انجمن به شکل مؤثری تضمین می شود ۳۴
- ۸-۴. حقوق اساسی کار به شکل مؤثری تضمین می شود ۳۴
- مؤلفه پنجم: نظم و امنیت ۳۵
- ۱-۵. جرائم به شکل مؤثری کنترل می شوند ۳۵
- ۲-۵. منازعات داخلی به خوبی کنترل می شوند ۳۵
- ۳-۵. مردم برای جبران نارضایتی های شخصی به خشونت متوسل نمی شوند ۳۵
- مؤلفه ششم: اجرای مقررات ۳۵
- ۱-۶. مقررات دولتی به شکلی مؤثر اجرا می شوند ۳۵
- ۲-۶. مقررات دولتی بدون اعمال نفوذ نابجا، اجرا و اعمال می شوند ۳۵
- ۳-۶. تشریفات اداری بدون تأخیرهای غیرمنطقی پیش می روند ۳۶
- ۴-۶. در تشریفات اداری، روال قانونی عادلانه رعایت می شود ۳۶
- ۵-۶. دولت، بدون طی مراحل قانونی و پرداخت غرامت مناسب، اقدام به تملک قانونی مایملک افراد نمی کند ۳۶
- مؤلفه هفتم: عدالت مدنی ۳۶
- ۱-۷. مردم می توانند به عدالت مدنی دسترسی داشته باشند و از عهده هزینه های آن برمی آیند ۳۶
- ۲-۷. عدالت مدنی عاری از هر گونه تبعیض است ۳۷
- ۳-۷. عدالت مدنی عاری از فساد است ۳۷
- ۴-۷. عدالت مدنی از اعمال نفوذ نابجای دولت مبرا است ۳۷
- ۵-۷. عدالت مدنی با تأخیرهای بی مورد روبه رو نیست ۳۷
- ۶-۷. عدالت مدنی به شکلی مؤثر اجرا می شود ۳۷
- ۷-۷. سازوکارهای جایگزین برای رفع اختلاف قابل دسترس، بی طرف و کارآمدند ۳۸
- مؤلفه هشتم: عدالت کیفری ۳۸
- ۱-۸. سیستم بازجویی کیفری کارآمد است ۳۸
- ۲-۸. سیستم دادرسی کیفری به موقع و کارآمد عمل می کند ۳۸
- ۳-۸. نظام تأدیب در کاهش رفتارهای جنایی مؤثر است ۳۸
- ۴-۸. عدالت کیفری بی طرفانه است ۳۹
- ۵-۸. عدالت کیفری عاری از فساد است ۳۹
- ۶-۸. عدالت کیفری از اعمال نفوذ نابجای دولت مبرا است ۳۹

۳۹.....	۷-۸. تشریفات قانونی و حقوق متهم محفوظ است.....
۴۰.....	بخش ۸: وضعیت جمهوری اسلامی ایران در شاخص حاکمیت قانون سال ۲۰۲۳.....
۵۲.....	بخش ۹: روش شناسی و منابع داده‌ای.....
۵۸.....	پاکسازی داده‌ها و محاسبه‌ی نمرات.....
۵۹.....	اعتبارسنجی داده‌ها.....
۶۰.....	تغییرات روش شناختی در گزارش سال ۲۰۲۳.....
۶۰.....	پیگیری تغییرات در گذر زمان.....
۶۱.....	نقاط قوت و محدودیت‌ها.....
۶۳.....	سایر ملاحظات روش شناختی.....
۶۵.....	منابع.....

پیشگفتار

حاکمیت قانون در سطح بین‌المللی به‌عنوان پایه‌ای برای تقویت صلح، عدالت، احترام به حقوق بشر، دموکراسی مؤثر و توسعه پایدار شناخته شده است و پای‌بندی و اجرای صحیح آن، موجب کاهش فساد شده و مردم را از بی‌عدالت‌های کوچک و بزرگ محافظت، و با فقر و بیماری مقابله می‌کند.

سازمان پروژه جهانی عدالت با معرفی ۸ مؤلفه اصلی و مجموعاً ۴۴ معیار ذیل آن و با استفاده از نهادهای مدنی و اشخاص حقیقی و حقوقی در سراسر جهان به بررسی و رصد «حاکمیت قانون» در کشورهای گوناگون می‌پردازد. این سازمان از دو روش (GPP) و (QRQ) برای دریافت اطلاعات و نظرسنجی استفاده می‌کند و کشورها را بر اساس این داده‌ها ارزیابی و رتبه‌بندی می‌کند.

نتایج به دست آمده از اندازه‌گیری شاخص حاکمیت قانون در سال ۲۰۲۳ برای ۱۴۲ کشور جهان نشان می‌دهد بیش از ۶ میلیارد نفر از مردم جهان در کشورهایی زندگی می‌کنند که حاکمیت قانون در آن‌ها رو به افول است.

شاخص حاکمیت قانون یک ابزار ارزیابی است که توسط فرصت و برابری طراحی شده است تا تصویری دقیق و جامع از میزان پایبندی کشورها به حاکمیت قانون در عمل ارائه دهد. این شاخص اطلاعات دقیق و داده‌های اصلی را در مورد ابعاد مختلف حاکمیت قانون ارائه می‌کند، که به ذینفعان امکان می‌دهد پایبندی یک کشور به حاکمیت قانون را در عمل ارزیابی کنند، نقاط قوت و ضعف یک کشور را در مقایسه با کشورهای دیگر که در موقعیت مشابه قرار دارند شناسایی نموده و تغییرات را در طول زمان دنبال کنند.

گزارش پژوهشی حاضر حاصل بررسی و تحلیل یافته‌های جدیدترین نسخه شاخص حاکمیت قانون با تأکید بر نتایج ارزیابی وضعیت جمهوری اسلامی ایران است که در سال ۲۰۲۳ توسط پروژه جهانی عدالت منتشر گردیده است. امید است این گزارش بتواند زمینه پژوهش‌های بیشتر در تحقیقات مرتبط با مؤلفه‌های اصلی و سنجه‌های شاخص حاکمیت قانون را فراهم نماید.

مرکز آموزش و پژوهش‌های سلامت اداری و مبارزه با فساد

بخش ۱: مقدمه

حاکمیت قانون را در سطح بین‌المللی عنصر محوری تضمین صلح، عدالت، حقوق بشر، دموکراسی کارآمد، و توسعه‌ی پایدار تلقی می‌کنند؛ با این حال، حاکمیت قانون در سراسر جهان همواره رو به افول است. بنابر نسخه‌ی سال ۲۰۲۳ «شاخص حاکمیت قانون پروژه‌ی جهانی عدالت»، اکنون بیش از شش میلیارد نفر ساکن کشورهایی هستند که حاکمیت قانون در آن‌ها رو به زوال است. در خلال این افول بنیادی گسترده، بیشتر کشورها همچنان در حال عقب‌نشینی از حاکمیت قانون هستند، که مشخصه‌ی آن قدرت‌گیری افراطی قوه‌ی مجریه، زوال حقوق بشر، و ناکامی سیستم‌های قضایی در برآوردن نیازهای مردم است.

در مواجهه با چالش‌هایی که در بالا ذکر شد، لزوم درک مشترک چشم‌انداز پیش رو، و ارزیابی نظام‌مند، استوار، و عملی‌پایندی کشورهای مختلف جهان به حاکمیت قانون به شدت احساس می‌شود؛ از این رو، پروژه‌ی جهانی عدالت خرسند است که جدیدترین نسخه از شاخص حاکمیت قانون پروژه‌ی جهانی عدالت را ارائه دهد تا ذینفعان مختلف نقاط قوت، نقاط ضعف، پیشرفت‌ها، و پسرفت‌ها را در پیاده‌سازی حاکمیت قانون در ۱۴۲ کشور و حوزه‌ی قضایی شناسایی کنند. این شاخص، داده‌های اصلی و مستقلى را ارائه می‌دهد، که در ذیل هشت مؤلفه‌ی دربردارنده‌ی مفهوم حاکمیت قانون سازمان‌دهی می‌شوند: محدودیت بر اختیارات دولت، نبود فساد، دولت باز، حقوق اساسی، نظم و امنیت، اجرای مقررات، عدالت مدنی، و عدالت کیفری. نمرات این هشت مؤلفه‌ی شاخص حاکمیت قانون بیانگر دیدگاه‌ها و تجربیات بیش از ۱۴۹ هزار نفر از مردم عادی و ۳ هزار و ۴۰۰ کارشناس حقوقی در سراسر جهان است، که طی فرایند دقیقی اعتبارسنجی و تحلیل می‌شوند.

حاکمیت قانون در بیشتر کشورها در سال ۲۰۲۳ دوباره دستخوش سیر نزولی شده است. گرایش‌های استبدادی‌ای که اولین بار در سال ۲۰۱۶ زمینه‌ساز افول جهانی حاکمیت قانون شدند اکنون در سراسر جهان به چشم می‌خورند؛ با این حال، در دومین سال متوالی از شدت این سیر نزولی کاسته شده است، چرا که برخی از کشورها در تغییر گرایش‌های استبدادی خود موفق بوده‌اند، و برخی دیگر پیشرفت پایداری در زمینه‌ی عدالت، مبارزه با فساد و حقوق بشر داشته‌اند. داده‌های شاخص حاکمیت قانون مهر تأییدی بر امکان‌پذیری پیشرفت در پیاده‌سازی حاکمیت قانون است.

هنوز اقدامات زیادی به منظور پیشبرد حاکمیت قانون در سراسر جهان و جلوگیری از اعمال خودسرانه‌ی قدرت لازم است. پروژه‌ی جهانی عدالت به‌عنوان یک رهبر جهانی، تعهد خود را به همکاری با دولت‌ها، سیاست‌گذاران، دست‌اندرکاران سیاسی، بخش خصوصی، سازمان‌های جامعه‌ی مدنی، رسانه‌ها، خیرین، و دانشگاه‌ها جهت حمایت از اقدامات اصلاح‌گرایانه به منظور پیشبرد حاکمیت قانون اعلام می‌کند. نسخه‌ی سال ۲۰۲۳ شاخص حاکمیت قانون پروژه‌ی جهانی عدالت گامی کوچک اما مهم در این راستا است.

دکتر الخاندرو پونس

مدیر ارشد تحقیقات پروژه جهانی عدالت

بخش ۲: خلاصه اجرایی

مطابق نتایج بررسی‌ها در پروژه جهانی عدالت، همبستگی مثبتی بین حاکمیت قانون و توسعه اقتصادی، بهداشت، آموزش و امنیت یافت شده است. حاکمیت قانون فساد را کاهش می‌دهد، با فقر و بیماری مبارزه می‌کند و مردم را در برابر بی عدالتی محافظت می‌کند. پایه و اساس جوامع، عدالت، برابری، فرصت‌ها و صلح است - که زیربنای توسعه، مسئولیت‌پذیری، دموکراسی و احترام به حقوق اساسی است.

سنجش؛ شرط بهبود حاکمیت قانون

شاخص حاکمیت قانون به شهروندان، دولت‌ها، سیاست‌گذاران، اهداکنندگان، کسب‌وکارها، رسانه‌ها، دانشگاهیان و سازمان‌های جامعه مدنی تجزیه و تحلیل مقایسه‌ای منحصربه‌فردی از میزان پایبندی کشورها به اصول جهانی حاکمیت قانون ارائه می‌کند. این شاخص همراه با اطلاعات دقیقی که به صورت سالانه منتشر می‌گردد، به ابزاری ضروری برای شناسایی زمینه‌های بهبود، توسعه سیاست‌های تغییر اجتماعی مثبت و پیگیری پیشرفت‌های بعدی آن‌ها تبدیل شده است.

جمع‌آوری داده‌های اصلی از سال ۲۰۰۸

شاخص حاکمیت قانون پروژه جهانی عدالت برای اولین بار در آرژانتین، استرالیا، کلمبیا، اسپانیا، سوئد و ایالات متحده ارائه شد و اکنون شامل ۱۴۲ کشور و حوزه قضایی است. در این شاخص همه مردم ذینفع هستند. به طور سنتی، حاکمیت قانون به عنوان حوزه وکلا و قضات تلقی می‌شود؛ اما مسائل روزمره همچون ایمنی، حقوق اساسی، دسترسی به عدالت و حکمرانی بر همه ما تأثیر می‌گذارد. به همین دلیل است که این شاخص به حساب‌های دست اول بیش از ۱۴۹۰۰۰ خانوار و ۳۴۰۰ متخصص برای سنجش نحوه تجربه و درک عملی حاکمیت قانون در موقعیت‌های روزمره متکی است.

رویکرد جامع

بر اساس شاخص حاکمیت قانون پروژه جهانی عدالت (WJP) در سال ۲۰۲۳، حاکمیت قانون بار دیگر در اکثر کشورها ناپایدار شده است. بیش از ۶ میلیارد نفر در کشورهای زندگی می‌کنند که حاکمیت قانون در آن‌ها بین سال‌های ۲۰۲۲ تا ۲۰۲۳ تضعیف شده است.

این شاخص جامع‌ترین مجموعه داده جهان در نوع خود و تنها مجموعه‌ای است که اساساً بر داده‌های اولیه تکیه و کشورها را در شاخص‌های کلیدی ۸ گانه حاکمیت قانون ارزیابی و رتبه‌بندی می‌کند و از این حیث منحصر به فرد است.

آخرین شاخص حاکمیت قانون نشان می‌دهد که روندهای استبدادی، جهان را به رکود حاکمیت قانون در سال ۲۰۱۶ سوق داد و حاکمیت قانون در ۷۸ درصد از کشورها تحت تأثیر قرار گرفت. مؤلفه‌ای از حاکمیت قانون که بین سال‌های ۲۰۱۶ تا ۲۰۲۳ بیشترین کاهش را داشته است، حقوق اساسی است که در ۷۷ درصد کشورها کاهش یافته است.

این روند و سایر روندهای اقتدارگرایانه در سال ۲۰۲۳ ادامه یافت، اما در حال حاضر آن‌ها در حال کاهش هستند، به طوری که کشورهای کمتری در سال‌های ۲۰۲۲ و ۲۰۲۳ نسبت به سال‌های قبل شاهد افول شرایط بوده‌اند. از سوی دیگر، تنزل در عملکرد سیستم‌های قضایی در حال گسترش است و کشورهای بیشتری برای ارائه عدالت به موقع، مقرون به صرفه و در دسترس مردم در پیکار هستند. مؤلفه شاخص عدالت مدنی عاملی بود که در سال جاری در اکثر کشورها کاهش یافت.

ویلنم اچ. نوکوم، یکی از بنیانگذاران و رئیس پروژه جهانی عدالت، گفت: جهان همچنان گرفتار رکود حاکمیت قانون است که مشخصه آن زیاده خواهی دولتی‌ها، محدود کردن حقوق بشر و سیستم‌های قضایی است که نیازهای مردم را برآورده

نمی‌کنند. مردم در سراسر جهان بهای آن را می‌پردازند. شاخص حاکمیت قانون پروژه جهانی عدالت منبع اصلی داده‌های اصلی و مستقل حاکمیت قانون در جهان است. روش‌شناسی دقیق آن بر اساس نظرسنجی‌های کارشناسان و خانوارها برای سنجش حاکمیت قانون در ۱۴۲ کشور و حوزه قضایی است، که ۹۵ درصد از جمعیت جهان را پوشش می‌دهد.

کند شدن روندهای استبدادی

رکود جهانی حاکمیت قانون در اوج همه‌گیری کووید، زمانی که دولت‌ها سیستم‌های قضایی را تعطیل کردند و آزادی‌های مدنی را محدود کردند، برانگیخته شد. در طول هفت سال گذشته، امتیازات شاخص اعمال محدودیت بر اختیارات دولت در ۷۴ درصد کشورها کاهش یافته است. این شاخص نشان می‌دهد که در سرتاسر جهان، کنترل قوای مجریه از سوی قوه مقننه، قوه قضائیه و جامعه مدنی - از جمله رسانه‌ها - تضعیف شده است. در حالی که این روند اقتدارگرایانه در همه مناطق جهان در سال ۲۰۲۳ ادامه داشت، لیکن برای دومین سال متوالی کندتر شده است. اعمال محدودیت بر اختیارات دولت در سال جاری در ۵۶ درصد از کشورها، در مقایسه با ۵۸ درصد در سال ۲۰۲۲ و ۷۰ درصد در سال ۲۰۲۱ کاهش یافت. به همین ترتیب، اکثریت کوچک‌تری از کشورها شاهد کاهش کلی حاکمیت قانون در این سال (۵۹ درصد) نسبت به دو سال گذشته بودند (۶۱ درصد و ۷۴ درصد).

تنزل وضعیت حقوق بشر در جهان

شاخص حاکمیت قانون، وضعیت بسیاری از حقوق بشر ذکر شده در اعلامیه جهانی حقوق بشر را ارزیابی می‌کند. این‌ها شامل چهار شاخص از پنج شاخص است که در طول رکود جهانی حاکمیت قانون بیشترین کاهش را داشته‌اند. مشارکت مدنی از سال

۲۰۱۶ در کشورهای بیشتری نسبت به سایر عوامل فرعی شاخص کاهش یافته است (۸۳ درصد)، پس از آن آزادی تجمع و تشکل (۸۱ درصد)، آزادی عقیده و بیان (۷۸ درصد) و آزادی مذهب (۷۶ درصد) قرار دارند. الیزابت اندرسن، مدیر اجرایی پروژه جهانی عدالت، گفت: «این یک تصویر هشیارکننده است که باید به آن فکر کرد، زیرا جهان در اواخر امسال هفتاد و پنجمین سالگرد اعلامیه جهانی حقوق بشر را می‌گذراند در حالی که اکثر کشورها (۵۶ درصد) در سال جاری دوباره تنزل در رعایت حقوق اساسی را تجربه کردند.

افول روزافزون سیستم‌های قضایی

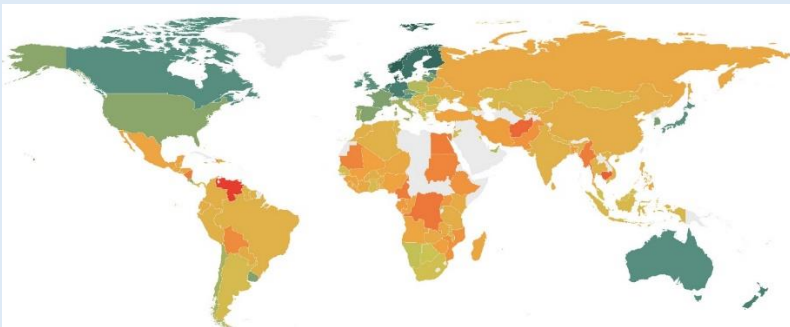
روندهای منفی عدالت در سال ۲۰۲۳ نیز گسترش یافته است. دو سوم کشورها (۶۶ درصد) شاهد کاهش امتیازهای شاخص عدالت مدنی خود در سال جاری بودند. بر این اساس تأخیر بیشتر در اجرای عدالت و اجرای ضعیف‌تر فرایندهای دادرسی تا حد زیادی ملاحظه می‌گردد. در همین حال، امتیازات عدالت کیفری نیز در سال جاری در برخی از کشورها اندکی بیشتر از سال گذشته کاهش یافته است (۵۶ درصد). اندرسن گفت: «تحقیقات قبلی ما برآورد می‌کند که ۱/۵ میلیارد نفر نمی‌توانند مشکلات حقوقی خود را حل کنند، بنابراین بسیار نگران‌کننده است که بسیاری از سیستم‌های قضایی در سال ۲۰۲۳ حتی ضعیف‌تر شده‌اند. اگر می‌خواهیم مسیر خود را معکوس کنیم، سیستم‌های قضایی به یک الگوی جدید نیاز دارند. اندرسن افزود: به رویکرد مردم محور تغییر جهت دهید و نیازهای افرادی را که قرار است به آن‌ها خدمت کنند، در اولویت قرار دهید.

رتبه‌بندی کشورها

کشوری که رتبه اول در شاخص حاکمیت قانون سال ۲۰۲۳ را دارد، دانمارک است و پس از آن نروژ (۲)، فنلاند (۳)، سوئد (۴) و آلمان (۵) قرار دارند. کشورهای ونزوئلا

(۱۴۲)، کامبوج (۱۴۱)، افغانستان (۱۴۰)، هائیتی (۱۳۹) و جمهوری دموکراتیک کنگو (۱۳۸) در انتهای جدول رتبه‌بندی قرار دارند. امسال دو کشور به این شاخص اضافه شدند. کویت در رتبه ۵۲ از ۱۴۲ جهان و رتبه دوم در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا قرار دارد، و مونته‌نگرو با رتبه ۵۷ در سطح جهانی و در رتبه دوم در شرق اروپا و آسیای مرکزی قرار دارد. کشورهایی که بیشترین کاهش در امتیاز شاخص حاکمیت قانون را در سال گذشته داشته‌اند عبارتند از سودان، مالی، ایران (۵ امتیاز کاهش)، نیکاراگوئه و افغانستان. لازم به ذکر است کشورهایی که در سال ۲۰۲۲ تا ۲۰۲۳ وضعیت حاکمیت قانون خود را بهبود بخشیده‌اند، بلغارستان، هندوراس، کنیا، اسلوونی و اردن هستند. هندوراس نیز در سال گذشته یک نمونه از بهترین پیشرفت‌ها بود. در بلندمدت، کشورهایی که از سال ۲۰۱۶ به این سو حاکمیت قانون را تقویت کرده‌اند، ازبکستان، مولداوی، زیمبابوه، قزاقستان و مالزی هستند. به طور کلی بین سال‌های ۲۰۲۲ و ۲۰۲۳، حاکمیت قانون بار دیگر در اکثر کشورها تضعیف شد به نحوی که در ۸۲ کشور با تنزل حاکمیت قانون و در ۵۸ کشور با بهبود شرایط حاکمیت قانون مواجه بوده‌ایم.

یافته‌های سال ۲۰۲۳ حاکی از آن است بین سال‌های ۲۰۲۲ و ۲۰۲۳، امتیازات مربوط به عدالت مدنی در سراسر جهان به دلیل تأخیرهای طولانی‌تر در اجرای عدالت، تضعیف اجرای قانون و کاهش دسترسی به عدالت، کاهش یافته است. در واقع در دوسوم کشورها، سیستم عدالت مدنی در سال گذشته تضعیف شده است. در عین حال، از زمان شروع رکود جهانی حاکمیت قانون، نحوه رعایت حقوق بشر در سه چهارم کشورها کاهش یافته است.

بخش ۳: حاکمیت قانون در چهار گوشه جهان

جدول زیر نمرات کلی و رتبه بندی شاخص حاکمیت قانون در سال ۲۰۲۳ را بر اساس رتبه کشورها نشان می دهد. امتیازها

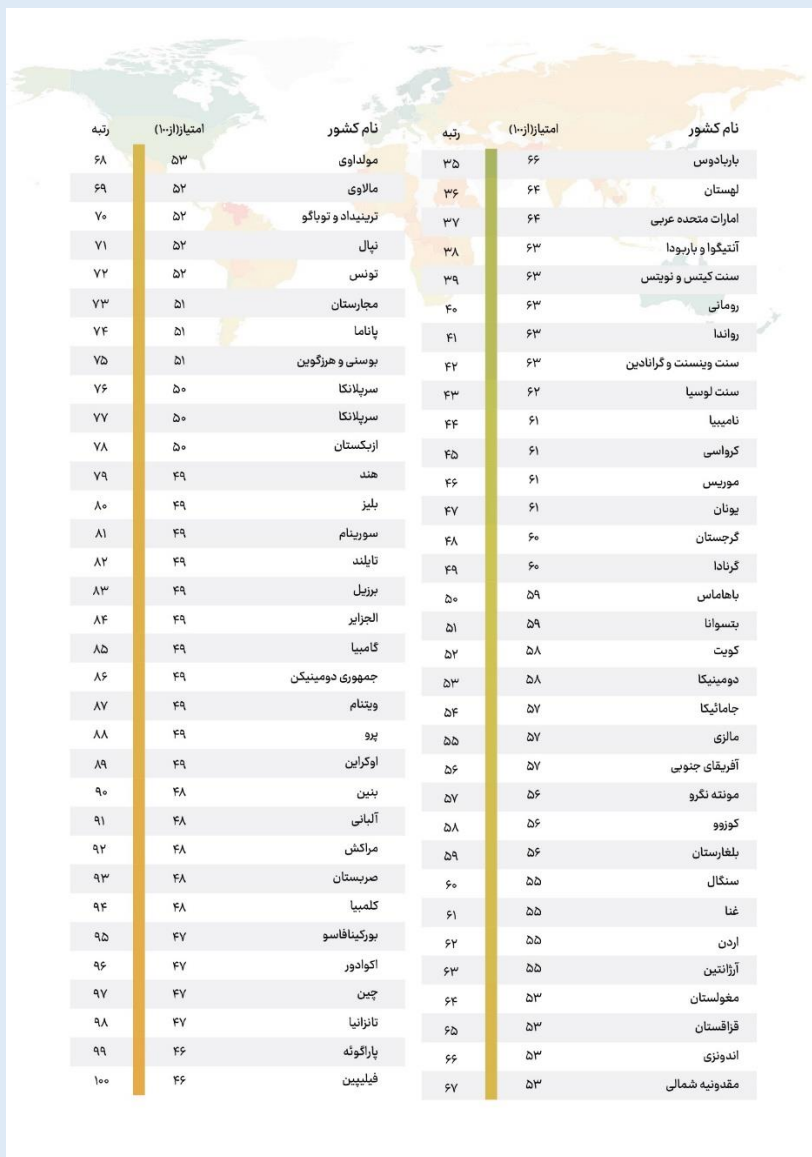
از ۱۰ تا ۱ متغیر است که ۱ نشان دهنده قوی ترین میزان پایداری به حاکمیت قانون است. (برای سهولت درک مطلب امتیاز

کشورها در مقیاس ۱۰۰ تا ۰ آورده شده است.)

رتبه	امتیاز (از ۱۰۰)	نام کشور	رتبه	امتیاز (از ۱۰۰)	نام کشور
۱۸	۷۷	لیتوانی	۱	۹۰	دانمارک
۱۹	۷۴	جمهوری کره	۲	۸۹	نروژ
۲۰	۷۳	چک	۳	۸۷	فنلاند
۲۱	۷۳	فرانسه	۴	۸۵	سوئد
۲۲	۷۳	لتونی	۵	۸۳	آلمان
۲۳	۷۳	هنگ کنگ	۶	۸۳	لوکزامبورگ
۲۴	۷۲	اسپانیا	۷	۸۳	هلند
۲۵	۷۲	آوروگوئه	۸	۸۳	نیوزیلند
۲۶	۷۰	آمریکا	۹	۸۲	استونی
۲۷	۶۹	اسلونی	۱۰	۸۱	ایرلند
۲۸	۶۸	پرتغال	۱۱	۸۰	اتریش
۲۹	۶۸	کاستاریکا	۱۲	۸۰	کانادا
۳۰	۶۸	مالت	۱۳	۸۰	استرالیا
۳۱	۶۸	قیبرس	۱۴	۷۹	ژاپن
۳۲	۶۷	ایتالیا	۱۵	۷۸	انگلستان
۳۳	۶۶	شیلی	۱۶	۷۸	بلژیک
۳۴	۶۶	اسلوواکی	۱۷	۷۸	سنگاپور

بررسی و تحلیل شاخص حاکمیت قانون ۲۰۲۳

رتبه	امتیاز (از ۱۰۰)	نام کشور	رتبه	امتیاز (از ۱۰۰)	نام کشور
۶۸	۵۳	مولداوی	۳۵	۶۶	باربادوس
۶۹	۵۲	مالاوی	۳۶	۶۶	لهستان
۷۰	۵۲	ترینیداد و توباگو	۳۷	۶۶	امارات متحده عربی
۷۱	۵۲	نپال	۳۸	۶۳	آنتیگوا و باربودا
۷۲	۵۲	تونس	۳۹	۶۳	سنت کیتس و نویس
۷۳	۵۱	مجارستان	۴۰	۶۳	رومانی
۷۴	۵۱	پاناما	۴۱	۶۳	رواندا
۷۵	۵۱	بوسنی و هرزگوین	۴۲	۶۳	سنت وینسنت و گرنادین
۷۶	۵۰	سريلانكا	۴۳	۶۲	سنت لوسیا
۷۷	۵۰	سريلانكا	۴۴	۶۱	نامیبیا
۷۸	۵۰	ازبکستان	۴۵	۶۱	کرواسی
۷۹	۴۹	هند	۴۶	۶۱	موریس
۸۰	۴۹	بلیز	۴۷	۶۱	یونان
۸۱	۴۹	سورینام	۴۸	۶۰	گرجستان
۸۲	۴۹	تایلند	۴۹	۶۰	گرنادا
۸۳	۴۹	برزیل	۵۰	۵۹	باهاماس
۸۴	۴۹	الجزایر	۵۱	۵۹	بتسوانا
۸۵	۴۹	گامبیا	۵۲	۵۸	کویت
۸۶	۴۹	جمهوری دومینیکن	۵۳	۵۸	دومینیکا
۸۷	۴۹	ویتنام	۵۴	۵۷	جامائیکا
۸۸	۴۹	پرو	۵۵	۵۷	مالزی
۸۹	۴۹	اوکراین	۵۶	۵۷	آفریقای جنوبی
۹۰	۴۸	بنین	۵۷	۵۶	مونتنگرو
۹۱	۴۸	آلبانی	۵۸	۵۶	کوزوو
۹۲	۴۸	مراکش	۵۹	۵۶	بلغارستان
۹۳	۴۸	صربستان	۶۰	۵۵	سنگال
۹۴	۴۸	کلمبیا	۶۱	۵۵	غنا
۹۵	۴۷	بوركینافاسو	۶۲	۵۵	اردن
۹۶	۴۷	آکوادور	۶۳	۵۵	آزانتین
۹۷	۴۷	چین	۶۴	۵۳	مغولستان
۹۸	۴۷	تانزانیا	۶۵	۵۳	قزاقستان
۹۹	۴۶	پاراگوئه	۶۶	۵۳	اندونزی
۱۰۰	۴۶	فیلیپین	۶۷	۵۳	مقدونیه شمالی

بررسی و تحلیل شاخص حاکمیت قانون ۲۰۲۳

بخش ۴: تعریف حاکمیت قانون

حاکمیت مؤثر قانون فساد را کاهش می‌دهد، با فقر و بیماری مبارزه و از مردم در برابر بی‌عدالتی‌های کوچک و بزرگ محافظت می‌کند. حاکمیت قانون شالوده‌ای برای ساخت جامعه‌ای مملو از عدالت، فرصت و توسعه‌ی متکی بر آرامش، دولت پاسخگو و احترام به حقوق اولیه است. در گذشته، تصور بر این بود که حاکمیت قانون در قلمرو وکلا و قضات است؛ اما امنیت، حقوق، عدالت و دولت مسائل روزمره‌ای هستند که همه‌ی ما را تحت تأثیر قرار می‌دهند و در نتیجه همه ذینفع حاکمیت قانون‌اند.

با وجود اهمیت زیاد حاکمیت قانون در ایجاد جوامعی عادل و کارآمد، تعریف و سنجش آن کار دشواری است. یکی از رویکردهای ساده در قبال این مسأله بررسی سلسله پیامدهایی است که حاکمیت قانون برای جوامع به دنبال دارد و هر کدام یک جنبه از مفهوم پیچیده‌ی حاکمیت قانون را بازتاب می‌دهند. هدف شاخص حاکمیت قانون پروژه‌ی عدالت جهانی گنجاندن همه این پیامدها در یک چهارچوب ساده و جامع است.

این شاخص پایبندی به حاکمیت قانون را بر مبنای تعریف اصول جهانی پروژه‌ی عدالت جهانی می‌سنجد و در این راستا از مجموعه‌ی جامع و چندبُعدی، متشکل از سنجه‌های نتیجه^۱ بهره می‌گیرد که هر کدام بازتاب‌دهنده‌ی جنبه‌ی خاصی از این مفهوم پیچیده است. چهارچوب نظری که این شاخص‌ها را به هم مرتبط می‌کند، بر دو اصل اصلی مربوط به رابطه بین دولت و مردم استوار است.

در اولین اصل، بررسی می‌شود که قانون بر اعمال قدرت دولت و کارگزاران آن و همچنین افراد و مؤسسات خصوصی محدودیتی وضع می‌کند یا نه. این محدودیت با مؤلفه‌های یک، دو، سه و چهار شاخص حاکمیت قانون سنجیده می‌شود. در دومین اصل، بررسی می‌شود که آیا دولت اعمال اعضای جامعه را محدود و به وظایف اولیه‌اش

1. outcome indicators

در قبال جامعه عمل می‌کند تا منافع عمومی تأمین شود، مردم از خشونت در امان باشند و همه اعضای جامعه به سازوکارهای حل اختلاف و رسیدگی به شکایات دسترسی داشته باشند. این اصل با مؤلفه‌های پنج، شش، هفت و هشت از شاخص حاکمیت قانون سنجیده می‌شود. در این چهارچوب، با وجود دامنه‌ی وسیع، مفروضات زیادی درباره‌ی کارکردهای دولت دیده نمی‌شود و در مواردی هم که به این کارکردها پرداخته می‌شود، اغلب شامل کارکردهایی مثل تأمین عدالت یا تضمین نظم و امنیت است که عملاً در تمام جوامع به رسمیت شناخته شده‌اند.

یکی دیگر از اهداف این مجموعه‌ی سنجه‌ها آن است که توازنی میان آنچه که دانشمندان آن را برداشت «ابتدایی» یا حداقلی از حاکمیت قانون می‌خوانند و برآین دادرسی رسمی متمرکز است و برداشت «مبسوط»، که شامل خصوصیات بنیادی مثل خودحکمرانی^۱ و آزادی‌ها و حقوق بنیادی مختلف است، برقرار شود. برقراری چنین توازنی بین برداشت «ابتدایی» و «مبسوط» از حاکمیت قانون کمک می‌کند که شاخص در انواع مختلف نظام‌های سیاسی و اجتماعی قابل استفاده باشد؛ برای مثال، می‌توانیم به سیستم‌هایی اشاره کنیم که فاقد بسیاری از خصوصیات مشخصه‌ی ملت‌های دموکراتیک هستند و در عین حال به اندازه کافی از خصوصیات اساسی که حاکمیت قانون را به چیزی فراتر از سیستمی از قوانین تبدیل می‌کند برخوردارند؛ در این شاخص، نظام قانونی که از احترام به حقوق اساسی بشر - که تحت قوانین بین‌المللی تضمین شده است - ناتوان است در بهترین حالت «حکمرانی به وسیله قانون»^۲ است و نباید نظام حاکمیت قانون نامیده شود.

1. self-governance

2. rule by law

حاکمیت قانون زندگی روزمره‌ی همه‌ی ما را تحت تأثیر قرار می‌دهد. شاید از آن آگاه نباشیم، اما حاکمیت قانون برای همه‌ی ما، نه فقط وکلا یا قضات، اهمیت فوق‌العاده‌ای دارد. در حاکمیت قانون، هر بخش از جامعه یک ذی‌نفع است. نمونه‌هایی از این موارد به شرح ذیل است:

۱. محیط کسب و کار

سرمایه‌گذاری را تصور کنید که قصد دارد منابعی را در خارج از کشور سرمایه‌گذاری کند. چنین شخصی پیش از سرمایه‌گذاری در کشوری که در آن فساد فراگیر است، حقوق مالکیت به درستی تعریف نشده‌اند و اجرای قراردادها به سختی امکانپذیر است، احتمالاً تمام جوانب را در نظر می‌گیرد. اجرای قوانین به شکلی نابرابر، فساد، حقوق مالکیت غیرقطعی و ابزارهای ناکارآمد برای رفع اختلاف، کسب و کارهای قانونی را به محاق می‌برد و مانع سرمایه‌گذاری‌های داخلی و خارجی می‌شود.

۲. امور عام‌المنفعه

پل‌ها، جاده‌ها یا پیاده‌روهایی را که هر روز از آن‌ها می‌گذریم یا ادارات و ساختمان‌هایی را که در آن‌ها زندگی، کار و تفریح می‌کنیم در نظر بگیرید. اگر قوانین ساخت و ساز حاکم بر طراحی و امنیت ساختمان‌ها نبود، چه می‌شد؟ اگر مقامات دولتی و پیمانکاران از مواد و مصالح بی‌کیفیت استفاده می‌کردند تا بودجه باقی‌مانده را به جیب بزنند، چه می‌شد؟ فساد و اجرای ضعیف قوانین به تحلیل امنیت زیرساخت‌های فیزیکی و هدررفتن منابع کمیاب، که برای حیات اقتصاد ضروری‌اند، منجر می‌شود.

۳. سلامت عمومی و محیط‌زیست

به پیامد آلودگی، شکار غیرمجاز حیات وحش و جنگل‌زدایی برای سلامت عمومی و محیط‌زیست فکر کنید. چه می‌شود اگر کارخانه‌ای مواد شیمیایی مضر را به رودخانه‌ای در یک ناحیه پرجمعیت تخلیه کند و بازرسان محیط‌زیست در ازای دریافت رشوه از آن چشم‌پوشی کنند؟ پابندی به حاکمیت قانون برای حفظ و تداوم دولت‌ها، کسب‌وکارها، نهادهای مدنی و جوامعی که مسئول حفظ سلامت عمومی و محیط‌زیست هستند ضروری است.

بخش ۵: ویژگی‌های شاخص حاکمیت قانون

پروژه‌ی عدالت جهانی (WJP)^۱ شاخص حاکمیت قانون^۲ را در قالب ابزاری برای سنجش عملی حاکمیت قانون تدوین کرد. روش و تعریف جامع این شاخص حاصل بررسی‌ها و هم‌فکری‌های فشرده با دانشگاهیان، متخصصان و رهبران جامعه در بیش از ۱۰۰ کشور و حوزه قضایی و ۱۷ رشته‌ی تخصصی است.

نمرات و رتبه‌های هشت مؤلفه اصلی و ۴۴ مؤلفه فرعی این شاخص برگرفته از دو منبع اطلاعاتی ذیل است که در پروژه‌ی عدالت جهانی گردآوری شده است.

۱. نظرسنجی از عموم مردم (GPP)^۳ توسط شرکت‌های پیشگام نظرسنجی محلی و با استفاده از نمونه‌ای متشکل از ۱۰۰۰ پاسخ‌دهنده^۴ در هر کشور و حوزه قضایی انجام شده است.

۲. پرسشنامه‌های پاسخ‌دهندگان واجد شرایط (QRQ)، متشکل از سؤالات بسته‌ای که توسط متخصصان علم حقوق، متخصصان و دانشگاهیان در زمینه‌ی حقوق مدنی، حقوق تجارت، حقوق اساسی، آزادی‌های مدنی و حقوق جزا، قانون کار و سلامت عمومی تکمیل می‌شود.^۵

این دو منبع اطلاعاتی در کنار هم اطلاعات اصلی موجود را تشکیل می‌دهند و بازتابی از تجربیات و ادراک عموم مردم و متخصصان حقوقی بومی کشورها در ۱۴۲ کشور و حوزه قضایی جهان هستند.

1. The World Justice Project

2. Rule of Law Index

3. General Population Poll

۴. به دلیل جمعیت اندک یا وجود برخی موانع برای گردآوری اطلاعات در برخی کشورها و حوزه‌های قضایی، برنامه نمونه‌برداری در پاره‌ای از موارد تغییر داده شد.

۵. برای اطلاعات بیشتر در زمینه گردآوری اطلاعات و محاسبه‌ی نمره‌ی شاخص لطفاً به قسمت «روش‌شناسی» این گزارش مراجعه نمایید.

حاکمیت قانون در عمل

این شاخص، با بررسی پیامدهای سیاست‌گذاری، مثل دسترسی یا عدم دسترسی مردم به دادگاه‌ها یا کنترل مؤثر جرائم، پابندی به حاکمیت قانون را در هر کشور می‌سنجد. این رویه با شاخص‌های دیگر که تنها متمرکز بر مجموعه قوانین مکتوب یا ابزارهای سازمانی برای تحقق سیاست‌گذاری است متفاوت می‌باشد.

جامع و چندبُعدی

سایر شاخص‌ها جنبه‌های خاصی از حاکمیت قانون، مثل نبود فساد یا حقوق بشر را پوشش می‌دهند و عملاً نمی‌توانند تصویر کاملی از وضعیت حاکمیت قانون ترسیم کنند؛ در حالی که شاخص حاکمیت قانون پروژه‌ی عدالت جهانی تنها ابزار جهانی موجود برای بررسی جامع و کامل حاکمیت قانون است.

دیدگاه مردم عادی

مردم هسته‌ی اصلی شاخص حاکمیت قانون پروژه‌ی عدالت جهانی هستند. این شاخص روی پابندی به حاکمیت قانون از نگاه افراد عادی و تجربیات‌شان درباره‌ی حاکمیت قانون در جوامع‌شان متمرکز است و موقعیت‌های روزمره‌ی واقعی، از قبیل دسترسی به خدمات عمومی و حل مسالمت‌آمیز و کم‌هزینه‌ی اختلاف میان همسایگان توسط مرجع مستقل، بررسی می‌شوند.

داده‌های جدید مبتنی بر تجربه‌های واقعی

این شاخص تنها مجموعه‌ی جامع و کامل از نشانگرهای حاکمیت قانون است که مبتنی بر داده‌های اولیه است. نمرات شاخص حاصل ارزیابی‌های ساکنان (معمولاً ۱۰۰۰ نماینده در هر کشور یا حوزه قضایی) و متخصصین و کارشناسان حقوقی محلی است.

که تضمین می‌کند یافته‌ها بازتابی از شرایطی باشد که بر مردم واقعی از جمله افرادی از بخش‌های حاشیه نشین جامعه حاکم است.

وجود صلاحیت فرهنگی

این شاخص به گونه‌ای طراحی شده است که در کشورها و حوزه‌های قضایی با سیستم‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و دولتی بسیار متفاوت اجرا شود. هیچ جامعه‌ای تا به حال به تحقق کامل حاکمیت قانون دست نیافته است. هر کشوری، از نظر ایجاد و نوسازی ساختارها، مؤسسات و قوانینی که بتوانند از فرهنگ حاکمیت قانون پشتیبانی و آن را حفظ کنند، با مشکلی دیرپا روبه‌روست.

ابزارهای آنلاین و داده‌های اختصاصی هر کشور

علاوه بر این گزارش مکتوب، یک پلتفرم تعاملی آنلاین در آدرس اینترنتی worldjusticeproject.org راه‌اندازی شده که حاوی داده‌های اختصاصی هر کشور در زمینه‌ی شاخص حاکمیت قانون پروژه‌ی عدالت جهانی است. در این وبسایت حاوی داده‌های تعاملی، بازدیدکنندگان می‌توانند به پروفایل ۱۴۲ کشور و حوزه‌ی قضایی نگاهی بیندازند و نمرات و وضعیت کلی آن‌ها را بررسی کنند. برای دیدن پورتال داده‌های تعاملی مذکور، کد QR زیر را اسکن یا به آدرس worldjusticeproject.org/index مراجعه کنید.

بخش ۶: اصول جهانی حاکمیت قانون و چهارچوب مفهومی آن
 پروژه جهانی عدالت، حاکمیت قانون را به عنوان یک سیستم پایدار از قوانین، نهادها،
 هنجارها و تعهدات جامعه تعریف می کند:

در ادامه، چهار اصل جهانی فوق در قالب هشت مؤلفه شاخص حاکمیت قانون پروژه‌ی عدالت جهانی تشریح می‌شوند که شامل موارد ذیل است:

اعمال محدودیت بر اختیارات دولت، فقدان فساد، دولت باز، حقوق بنیادی، نظم و امنیت، اجرای مقررات، عدالت مدنی^۱ و عدالت کیفری^۲ است.

چهارچوب مفهومی شاخص حاکمیت قانون پروژه‌ی عدالت جهانی از هشت مؤلفه تشکیل شده است که خود این عوامل هم به ۴۴ عامل فرعی تقسیم می‌شوند. این عوامل اصلی و فرعی در ادامه به اختصار آورده و در بخش بعدی تشریح می‌شوند:

مؤلفه اول: اعمال محدودیت بر اختیارات دولت

- ۱-۱. اختیارات دولت به شکلی مؤثر با قانون‌گذاری محدود می‌شود.
- ۲-۱. اختیارات دولت به شکلی مؤثر توسط دادگاه محدود می‌شود.
- ۳-۱. اختیارات دولت به شکلی مؤثر با بازبینی و ممیزی مستقل محدود می‌شود.
- ۴-۱. مقامات دولتی به خاطر سوءرفتار مجازات می‌شوند.
- ۵-۱. اختیارات دولت تحت نظارت‌های غیردولتی است.
- ۶-۱. انتقال قدرت کاملاً تابع قانون است.

مؤلفه دوم: فقدان فساد

- ۱-۲. مقامات دولتی از مناصب اداری برای نفع شخصی استفاده نمی‌کنند.
- ۲-۲. مقامات دستگاه قضایی از مناصب اداری برای نفع شخصی استفاده نمی‌کنند.
- ۳-۲. مقامات سیاسی و نظامی دولت از سمت‌های دولتی برای نفع شخصی استفاده نمی‌کنند.
- ۴-۲. مقامات قوه مقننه از سمت‌های خود برای نفع شخصی استفاده نمی‌کنند.

1. Civil Justice
2. Criminal Justice

مؤلفه سوم: دولت باز

۱-۳. انتشار عمومی داده‌های دولتی و قوانین

۲-۳. حق دسترسی به اطلاعات

۳-۳. مشارکت مدنی

۴-۳. سازوکارهای شکایت

مؤلفه چهارم: حقوق اساسی

۱-۴. برخورد یکسان و بدون تبعیض

۲-۴. حق زندگی و امنیت شخص به شکل مؤثری تضمین می‌شود

۳-۴. تشریفات قانونی مقتضی و حفظ حقوق متهم

۴-۴. آزادی نظر و بیان به شکل مؤثری تضمین می‌شود

۵-۴. آزادی اعتقادات و مذهب به شکل مؤثری تضمین می‌شود

۶-۴. رهایی از مداخلات مستبدانه و حفظ حریم خصوصی به شکل مؤثری تضمین می‌شود

۷-۴. آزادی گردهمایی و تشکیل انجمن به شکل مؤثری تضمین می‌شود

۸-۴. حقوق اساسی کار به شکل مؤثری تضمین می‌شود

مؤلفه پنجم: نظم و امنیت

۱-۵. جرائم به شکل مؤثری کنترل می‌شوند

۲-۵. منازعات داخلی به شکل مؤثری کنترل می‌شود

۳-۵. مردم برای جبران نارضایتی‌های شخصی به خشونت متوسل نمی‌شوند

مؤلفه ششم: اجرای مقررات

۱-۶. مقررات دولتی به شکل مؤثری اجرا می‌شوند

- ۲-۶. مقررات دولتی بدون اعمال نفوذ نابجا، اجرا و اعمال می‌شوند
- ۳-۶. تشریفات اداری بدون تأخیر غیرمنطقی پیش می‌روند
- ۴-۶. در تشریفات اداری، روال قانونی عادلانه رعایت می‌شود
- ۵-۶. دولت بدون طی مراحل قانونی و پرداخت غرامت مناسب، اقدام به سلب مالکیت افراد نمی‌کند.

مؤلفه هفتم: عدالت مدنی

- ۱-۷. مردم می‌توانند به عدالت مدنی دسترسی داشته باشند و از عهده هزینه‌های آن برمی‌آیند
- ۲-۷. عدالت مدنی عاری از هر گونه تبعیض است
- ۳-۷. عدالت مدنی عاری از فساد است
- ۴-۷. عدالت مدنی از اعمال نفوذ نابجای دولت مبرا است
- ۵-۷. عدالت مدنی با تأخیرهای بی‌مورد روبه‌رو نیست
- ۶-۷. عدالت مدنی به شکلی مؤثر اجرا می‌شود
- ۷-۷. سازوکارهای جایگزین رفع اختلاف قابل دسترس، بی‌طرف و کارآمدند

مؤلفه هشتم: عدالت کیفری

- ۱-۸. سیستم بازجویی کیفری کارآمد است
- ۲-۸. سیستم دادرسی کیفری به موقع و کارآمد عمل می‌کند
- ۳-۸. نظام تأدیب^۱ در کاهش رفتارهای جنایی مؤثر است
- ۴-۸. عدالت کیفری بی‌طرفانه است
- ۵-۸. عدالت کیفری عاری از فساد است

1. Correctional system

۶-۸. عدالت کیفری از اعمال نفوذ نابجای دولت مبرا است

۷-۸. تشریفات قانونی و حقوق متهم محفوظ است

عدالت غیررسمی و حاکمیت قانون

چهارچوب مفهومی شاخص در عین حال شامل مؤلفه نهمی تحت عنوان عدالت غیررسمی است که در مجموع نمرات و رتبه‌بندی‌های شاخص گنجانده نمی‌شود. این نوع نظام‌های عدالت غیررسمی، در کشورها و نظام‌های قضایی که مؤسسات حقوقی رسمی عملکرد ضعیفی دارند، دسترسی به آنها سخت است یا ناکارآمد تلقی می‌شوند، غالباً نقش بزرگی بازی می‌کنند. به همین دلیل، پروژه‌ی عدالت جهانی تلاش کرده است از طریق ارزیابی‌ها، به اطلاعات مربوط به نظام‌های قضایی غیررسمی دسترسی پیدا کند. با وجود این، پیچیدگی این نظام‌ها و دشواری‌هایی که بر سر راه سنجش نظام مند بی‌طرفی و کارآمدی آنها وجود دارد باعث شده است ارزیابی‌های میان‌کشوری فوق‌العاده دشوار باشد. به همین دلیل، مؤلفه عدالت غیررسمی در نمرات و رتبه‌بندی‌های شاخص لحاظ نشده است.

مؤلفه ۹: عدالت غیررسمی

۹-۱. عملکرد عدالت غیررسمی به موقع و مؤثر است

۹-۲. عدالت غیررسمی بی‌طرف و از اعمال نفوذ نابجا مبرا است

۹-۳. عدالت غیررسمی به حقوق بنیادی پایبند است و از آن حمایت می‌کند

بخش ۷: سنجه‌های شاخص حاکمیت قانون پروژه‌ی جهانی عدالت

مؤلفه اول: اعمال محدودیت بر اختیارات دولت

۱-۱. اختیارات دولت به شکلی مؤثر با قانون‌گذاری محدود می‌شود

در این سنجه، استقلال یا عدم استقلال نهادهای قانون‌گذار سنجیده شده و توانایی آن‌ها در انجام ارزیابی‌های مؤثر و مداوم و نظارت بر کار دولت بررسی می‌شود.

۲-۱. اختیارات دولت به شکلی مؤثر توسط دادگاه محدود می‌شود

در این سنجه، استقلال یا عدم استقلال نهادهای قانون‌گذار سنجیده و توانایی آن‌ها در انجام ارزیابی‌های مؤثر و مداوم و نظارت بر کار دولت بررسی می‌شود.

۳-۱. اختیارات دولت به شکلی مؤثر با بررسی و ارزیابی مستقل محدود می‌شود

در سنجه فوق استقلال یا عدم استقلال ناظران یا ارزیابان و همچنین سازمان‌های آمبودزمان حقوق بشر ملی سنجیده و توانایی آن‌ها برای انجام ارزیابی‌های مؤثر و مداوم و نظارت بر کار دولت بررسی می‌شود.

۴-۱. مقامات دولتی به خاطر سوءرفتار مجازات می‌شوند

در این بخش بررسی می‌شود که آیا مقامات دولتی در بخش‌های اجرایی، قانون‌گذاری، قضایی و سیاسی به خاطر سوءرفتار اداری و سایر تخلفات تحت تعقیب و بازجویی قرار گرفته و مجازات می‌شوند یا خیر.

۵-۱. اختیارات دولتی تحت نظارت‌های غیردولتی هستند

سنجه فوق بررسی می‌کند که رسانه‌های بی طرف، سازمان‌های جامعه مدنی، احزاب سیاسی و افراد آزادانه می‌توانند گزارش دهند و بدون ترس از تنبیه، در مورد سیاست‌های دولت اظهار نظر کنند یا خیر.

۶-۱. انتقال قدرت کاملاً تابع قانون است

طی این سنجه بررسی می‌شود که مقامات دولتی براساس قوانین و دستورالعمل‌های مقرر در نظام‌نامه انتخاب و گمارده می‌شوند یا خیر. در مواردی که افراد با رأی انتخاب می‌شوند، مشروعیت فرایند رأی‌گیری، از جمله دسترسی به برگه‌ی رأی، عدم تهدید و امنیت عمومی نتایج انتخابات، سنجیده می‌شود.

مؤلفه دوم: فقدان فساد

۱-۲. مقامات دولتی از مناصب اداری برای نفع شخصی استفاده نمی‌کنند

در این سنجه شیوع دریافت یا پرداخت رشوه، پرداخت‌های غیررسمی و سایر مشوق‌ها در نهادهای خدمات عمومی و اجرای قانون سنجیده و بررسی می‌شود و اینکه خریدهای دولتی و قراردادهای واگذاری امور عام‌المنفعه تا چه حد از طریق فرایندهای مناقصه‌ی رقابتی و آزاد اجرا می‌شوند و آیا مقامات دولتی در سطوح مختلف اجرایی از اختلاس در بودجه‌های دولتی خودداری می‌کنند یا خیر.

۲-۲. مقامات دستگاه قضایی از مناصب اداری برای نفع شخصی استفاده

نمی‌کنند

بررسی می‌شود که قضات و مقامات قضایی تا چه حد از درخواست و پذیرش رشوه در ازای انجام وظایف‌شان یا جهت تسریع روند رسیدگی به پرونده‌ها خودداری می‌کنند و

نظام قضایی و احکام دادگاه از اعمال نفوذ نابجای منافع شخصی یا سازمان‌های جنایی
مبرا است یا خیر.

۲-۳. مقامات سیاسی و نظامی دولت از سمت‌های دولتی برای نفع شخصی استفاده نمی‌کنند.

بررسی می‌شود که افسران سیاسی و بازرسان کیفری تا چه حد از درخواست و پذیرش
رشوه در ازای انجام وظایف خود یا بازرسی در مورد جرائم خودداری می‌کنند و مقامات
دولتی در بخش سیاسی و نظامی از اعمال نفوذ نابجای منافع شخصی یا سازمان‌های
جنایی مبرا هستند یا خیر.

۲-۴. مقامات قوه مقننه از سمت‌های خود برای نفع شخصی استفاده نمی‌کنند

بررسی می‌شود که اعضای نهادهای قانون‌گذار از درخواست یا پذیرش رشوه یا سایر
مشوق‌ها در ازای جانبداری سیاسی یا دادن رأی موافق به هر قانون خودداری می‌کنند یا خیر.

مؤلفه سوم: دولت باز

۳-۱. داده‌های دولتی و قوانین به اطلاع عموم می‌رسد

بررسی می‌شود که اطلاعات و قوانین اساسی در خصوص حقوق قانونی به زبان صریح
و به تمام زبان‌های رایج در کشور یا قلمروی قضایی در دسترس عموم مردم قرار می‌گیرد
یا نه. کیفیت و قابل‌فهم بودن اطلاعاتی که دولت به شکل چاپی یا آنلاین منتشر می‌کند،
دسترسی به موقع عموم مردم به مقررات اداری، پیش‌نویس قوانین و احکام دادگاه عالی
نیز سنجیده می‌شود.

۳-۲. حق دسترسی به اطلاعات

بررسی می‌شود که آیا درخواست یک سازمان دولتی برای دریافت اطلاعات برآورده می‌شود، در یک دوره زمانی قابل قبول به این درخواست‌ها رسیدگی می‌شود و اطلاعات داده‌شده مرتبط و کامل است یا خیر؛ آیا اطلاعات خواسته‌شده با هزینه منصفانه و بدون نیاز به پرداخت رشوه در اختیار نهاد مربوطه قرار می‌گیرد؟ همچنین، بررسی می‌شود که آیا مردم از حق دسترسی به اطلاعات آگاهند و آیا سوابق مربوطه بنا به درخواست در اختیار عموم مردم قرار می‌گیرد؟

۳-۳. مشارکت مدنی

اثر بخشی سازوکارهای مشارکت مدنی، از جمله حمایت از آزادی بیان و اندیشه، گردهمایی و تشکیل انجمن و حق دادخواهی از دولت، بررسی می‌شود. همچنین، بررسی می‌شود که آیا افراد می‌توانند دغدغه‌ها و مسائل خود را به مأموران دولتی مربوطه انتقال دهند و آیا مقامات اطلاعات کافی در اختیار مراجعان قرار و درباره‌ی تصمیمات مؤثر بر جامعه، اطلاعات و هشدارهای کافی می‌دهند؟

۳-۴. سازوکارهای شکایت

بررسی می‌کند که آیا افراد می‌توانند در مورد تأمین خدمات عمومی یا عملکرد مأموران دولت در انجام وظایف قانونی به دولت شکایت برند و مقامات دولتی چه طور به این درخواست‌ها و شکایات پاسخ می‌دهند.

مؤلفه چهارم: حقوق اساسی

۴-۱. برخورد یکسان و بدون تبعیض

سنجه فوق بررسی می‌کند که آیا افراد به خاطر وضعیت اجتماعی-اقتصادی، جنسیت، نژاد، مذهب و ملیت، در ارتباط با خدمات عمومی، استخدام، رویه‌های دادرسی و نظام قضایی مورد تبعیض قرار می‌گیرند.

۴-۲. حق زندگی و امنیت شخص به شکل مؤثری تضمین می‌شود

در این سنجه بررسی می‌شود که آیا پلیس در زمان دستگیری و بازجویی به متهمان کیفری آسیب جسمی وارد می‌کند و آیا مخالفان سیاسی یا اصحاب رسانه در معرض تحقیقات بی‌دلیل، دستگیری، بازداشت، حبس، تهدید، سوءرفتار یا خشونت قرار دارند.

۴-۳. مراحل قانونی و حفظ حقوق متهم

سنجه فوق بررسی می‌کند که آیا حقوق اساسی مظنونین کیفری؛ از جمله فرض برائت^۱، عدم دستگیری خودسرانه و غیرقانونی و بازداشت پیش از محاکمه رعایت می‌شود. همچنین بررسی می‌کند که آیا مظنونین کیفری می‌توانند به شواهدی که علیه خودشان استفاده می‌شود دسترسی داشته باشند و آن‌ها را به چالش بکشند، از رفتارهای اهانت‌آمیز در امان هستند و آیا از کمک حقوقی لازم برخوردار می‌شوند. علاوه بر این، بررسی می‌کند که آیا حقوق اولیه زندانیان پس از محکومیت رعایت می‌شود.

1. presumption of innocence

۴-۴. آزادی نظر و بیان به شکل مؤثری تضمین می‌شود

بررسی می‌کند که آیا یک رسانه بی طرف، سازمان‌های جامعه مدنی، احزاب سیاسی و افراد آزادانه می‌توانند گزارش دهند و بدون ترس از تنبیه، در مورد سیاست‌های دولت اظهار نظر کنند.

۴-۵. آزادی باور و مذهب به شکل مؤثری تضمین می‌شود

بررسی می‌شود که آیا اعضای اقلیت‌های مذهبی آزادانه و در انظار عمومی می‌توانند عبادت کنند و اعمال مذهبی‌شان را انجام دهند؟

۴-۶. رهایی از مداخلات مستبدانه و حفظ حریم خصوصی به شکل مؤثری تضمین می‌شود

در این سنجه بررسی می‌شود که پلیس یا سایر مقامات دولتی بدون مجوز یا عذر موجه اقدام به بازرسی بدنی می‌کنند یا بدون اجازه مقام قضایی در ارتباطات الکترونیکی افراد حقیقی اختلال ایجاد می‌کنند یا خیر.

۴-۷. آزادی گردهمایی و تشکیل انجمن به شکل مؤثری تضمین می‌شود

بررسی می‌شود که افراد می‌توانند آزادانه در جلسات جمعی شرکت کنند، به نهادهای سیاسی پیوندند، تظاهرات عمومی مسالمت‌آمیز برگزار کنند، طومار امضا کنند و بدون ترس از پیامدهای آن، در مخالفت با سیاست‌ها و اقدامات دولت، اظهار نظر کنند یا خیر.

۴-۸. حقوق اساسی کار به شکل مؤثری تضمین می‌شود

در این سنجه اجرای مؤثر حقوق بنیادی کار، از جمله آزادی اجتماع^۱ و حق مذاکرات جمعی، عدم تبعیض در استخدام و عدم وجود کار اجباری و کار کودک، سنجیده می‌شود.

1. freedom of association

مؤلفه پنجم: نظم و امنیت

۵-۱. جرائم به شکل مؤثری کنترل می‌شوند

شیوع جرائم رایج از جمله قتل، بچه‌دزدی، سرقت، دزدی مسلحانه و اخاذی و همچنین برداشت کلی مردم از امنیت در جوامع شان در سنجه فوق سنجیده می‌شود.

۵-۲. منازعات داخلی به خوبی کنترل می‌شوند

بررسی می‌شود که آیا مردم به شکل مؤثری از درگیری و تروریسم مسلحانه در امان‌اند.

۵-۳. مردم برای جبران نارضایتی‌های شخصی به خشونت متوسل نمی‌شوند

بررسی می‌شود که مردم برای حل اختلافات مدنی در بین خود یا درخواست غرامت از دولت به خشونت متوسل می‌شوند و از غوغا و آشوب در امان‌اند یا خیر.

مؤلفه ششم: اجرای مقررات

۶-۱. مقررات دولتی به شکلی مؤثر اجرا می‌شوند

در این سنجه بررسی می‌شود که قوانین دولت در زمینه‌هایی مثل محیط زیست، سلامت عمومی، اقتصاد و حمایت از مصرف‌کننده به شکلی مؤثر اجرا می‌شود یا خیر.

۶-۲. مقررات دولتی بدون اعمال نفوذ نابجا، اجرا و اعمال می‌شوند

بررسی می‌کند که آیا اجرای قوانین تحت تأثیر رشوه یا اعمال نفوذ ذی‌نفعان خصوصی است یا خیر و خدمات عمومی، مثل صدور مجوزها و گواهینامه‌ها و اداره خدمات بهداشت عمومی، بدون دریافت رشوه یا دیگر مشوق‌های غیرقانونی ارائه می‌شود یا خیر.

۳-۶. تشریفات اداری بدون تأخیرهای غیرمنطقی پیش می‌روند

بررسی می‌شود که آیا تشریفات اداری در سطوح ملی و محلی بدون تأخیر بی‌مورد پیش می‌رود یا خیر.

۴-۶. در تشریفات اداری، روال قانونی عادلانه رعایت می‌شود

رعایت تشریفات قانونی در تشریفات اداری، که توسط مقامات ملی و محلی در حوزه‌های موضوعی مثل محیط زیست، مالیات و کار اجرا می‌شود، در این سنجه بررسی می‌شود.

۵-۶. دولت، بدون طی مراحل قانونی و پرداخت غرامت مناسب، اقدام به تملک قانونی مایملک افراد نمی‌کند.

در این سنجه بررسی می‌شود که آیا دولت به حقوق مالکیت افراد و شرکت‌ها احترام می‌گذارد، از مصادره غیرقانونی اموال خصوصی خودداری می‌کند و در صورت سلب مالکیت غیرقانونی از اموال، غرامت می‌پردازد یا خیر.

مؤلفه هفتم: عدالت مدنی

۱-۷. مردم می‌توانند به عدالت مدنی دسترسی داشته باشند و از عهده هزینه‌های آن برمی‌آیند

دسترس‌پذیری و مقرون به صرفه بودن دادگاه‌های مدنی در این سنجه بررسی می‌شود؛ برای مثال، آیا افراد از روش‌های جبران خسارت مطلعند، می‌توانند به اظهارات و مشاوره‌های حقوقی دسترسی داشته باشند و از عهده هزینه‌های آن برمی‌آیند، بدون پرداخت دستمزدهای غیرمنطقی، رویارویی با موانع عجیب و غریب تشریفات اداری یا

پشت سر گذاشتن سدهای فیزیکی یا زبان‌شناختی، می‌توانند به نظام‌های قضایی دسترسی داشته باشند؟

۲-۷. عدالت مدنی عاری از هر گونه تبعیض است

بررسی می‌شود که نظام عدالت مدنی در عمل، براساس وضعیت اجتماعی-اقتصادی، جنس، نژاد، مذهب، ملیت، گرایش‌های جنسی یا هویت جنسی، بین افراد تبعیض قائل می‌شود یا نه.

۳-۷. عدالت مدنی عاری از فساد است

بررسی می‌شود که نظام عدالت مدنی از رشوه و اعمال نفوذ شخصی مبرا است یا خیر.

۴-۷. عدالت مدنی از اعمال نفوذ نابجای دولت مبرا است

بررسی می‌شود که آیا نظام عدالت مدنی از اعمال نفوذهای بی‌مورد دولت مبرا است؟

۵-۷. عدالت مدنی با تأخیرهای بی‌مورد روبه‌رو نیست

بررسی می‌شود که آیا تشریفات عدالت مدنی و قضاوت‌ها به موقع و بدون تأخیرهای بی‌مورد اجرا می‌شوند یا نه.

۶-۷. عدالت مدنی به شکلی مؤثر اجرا می‌شود

اجرای به‌موقع و کارآمد احکام صادرشده از سوی نظام عدالت مدنی و قضاوت‌ها بررسی می‌شود.

۷-۷. سازوکارهای جایگزین برای رفع اختلاف قابل دسترس، بی طرف و کارآمدند

بررسی می شود که سازوکارهای جایگزین برای رفع اختلاف (ADRs)^۱ مقرون به صرفه، کارآمد، اجرایی و عاری از هر گونه فساد هستند یا خیر.

مؤلفه هشتم: عدالت کیفری

۸-۱. سیستم بازجویی کیفری کارآمد است

در این سنجه چگونگی دستگیری و جریمه‌ی اثربخش مجرمان بررسی می شود. علاوه بر این، بررسی می شود که پلیس، بازجوها و دادستان‌ها منابع کافی در اختیار دارند، عاری از هر گونه فسادند و وظایف‌شان را تمام و کمال انجام می دهند یا خیر.

۸-۲. سیستم دادرسی کیفری به موقع و کارآمد عمل می کند

بررسی می شود که مجرمان به شکلی مؤثر تعقیب و تنبیه می شوند یا خیر. علاوه بر این، بررسی می شود که قضات کیفری و سایر مأموران قضایی از شایستگی لازم برخوردارند و به موقع حکم صادر می کنند یا خیر.

۸-۳. نظام تأدیب^۲ در کاهش رفتارهای جنایی مؤثر است

بررسی می شود که مؤسسات اصلاح و تربیت امن اند، به حقوق زندانیان احترام می گذارند و عملکرد مؤثری در تکرار دوباره جرائم دارند یا خیر.

1. alternative dispute resolution mechanisms

2. Correctional system

۸-۴. عدالت کیفری بی‌طرفانه است

این سنجه بی‌طرفی پلیس و قضات کیفری را بررسی می‌کند؛ آیا در عمل براساس وضعیت اجتماعی-اقتصادی، جنسیت، نژاد، مذهب، ملیت، گرایش‌های جنسی یا هویت جنسی افراد بین افراد تبعیض قائل می‌شوند.

۸-۵. عدالت کیفری عاری از فساد است

در این بخش بررسی می‌شود که پلیس، دادستان و قضات از هر گونه رشوه‌خواری و اعمال نفوذ سازمان‌های جنایی مبرا هستند یا خیر.

۸-۶. عدالت کیفری از اعمال نفوذ نابجای دولت مبرا است

بررسی می‌شود که سیستم عدالت کیفری از اعمال نفوذ سیاسی یا دولتی مستقل است یا خیر.

۸-۷. تشریفات قانونی و حقوق متهم محفوظ است

در این سنجه نحوه رعایت حقوق اولیه مظنونین کیفری، از جمله فرض برائت و عدم دستگیری خودسرانه و غیرقانونی و بازداشت پیش از محاکمه، بررسی می‌شود. علاوه بر این، بررسی می‌شود که مظنونین کیفری می‌توانند به مستنداتی که علیه‌شان به کار می‌رود دسترسی داشته باشند و آن‌ها را زیر سؤال ببرند؟ در معرض رفتار اهانت‌آمیز قرار دارند و آیا از کمک‌های حقوقی مناسب برخوردارند؟ علاوه بر این، بررسی می‌شود که حقوق اولیه زندانیان پس از محکومیت رعایت می‌شود یا خیر.

بخش ۸: وضعیت جمهوری اسلامی ایران در شاخص حاکمیت قانون سال ۲۰۲۳

مطابق نتایج شاخص حاکمیت قانون سال ۲۰۲۳، جمهوری اسلامی ایران با امتیاز ۰/۳۹ از ۱، رتبه جهانی ۱۲۶ از ۱۴۲ را کسب نموده که نسبت به سال قبل تنزل رتبه ۵ پله‌ای را شاهد بوده است. از منظر منطقه‌ای، ایران در بین ۹ کشور ارزیابی شده منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا رتبه هشتم را کسب نموده است. در بین مؤلفه‌های ۸ گانه‌ای که مجموعاً شاخص حاکمیت قانون را تشکیل می‌دهند بیشترین امتیاز مکتسبه ایران مربوط به «نظم و امنیت» با امتیاز ۰/۶۳ از ۱ و رتبه جهانی ۱۰۹ از ۱۴۲ کشور در این بخش بوده است.

در صفحات آتی مؤلفه‌های اصلی و سنجه‌های هر بخش از شاخص حاکمیت قانون مربوط به ایران همراه با امتیاز مکتسبه هر سنجه ارائه گردیده است.

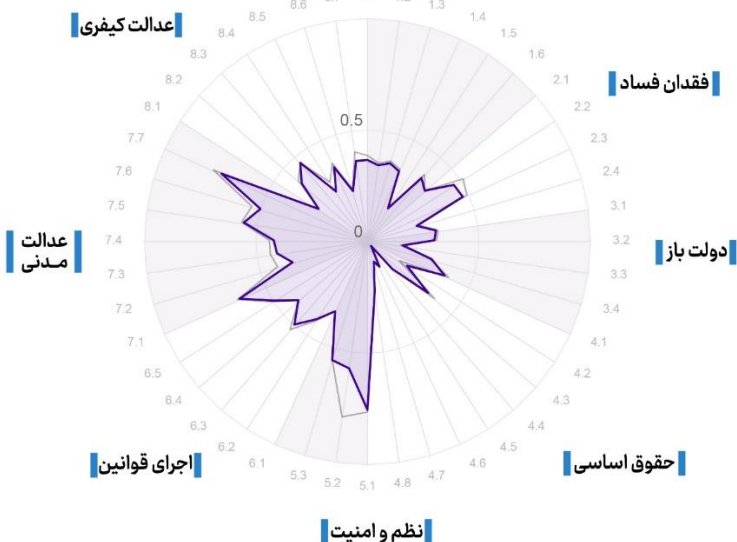
ارزیابی ایران از حیث ابعاد مختلف شاخص حاکمیت قانون ۲۰۲۳

رتبه در بین ۱۴۲ کشور	نمره از ۱	موضوع مورد بررسی
۱۳۱	۰.۳۲	محدودیت در اختیارات دولت
۱۰۷	۰.۳۷	فقدان فساد
۱۴۰	۰.۲۷	دولت باز
۱۴۲	۰.۲۰	حقوق اساسی
۱۰۹	۰.۶۳	نظم و امنیت
۱۰۶	۰.۴۴	اجرای قوانین
۷۶	۰.۵۱	عدالت مدنی
۱۱۰	۰.۳۳	عدالت کیفری

وضعیت جمهوری اسلامی ایران در شاخص حاکمیت قانون

■ امتیاز سال ۲۰۲۲
■ امتیاز سال ۲۰۲۳

محدودیت
اختیارات دولت

مولفه‌های اصلی

تعیین شاخص حاکمیت قانون

مولفه اول: محدودیت در اختیارات دولت

این مولفه از شاخص حاکمیت قانون، میزان رعایت قانون توسط حاکمیت و پایبندی به قانون را می‌سنجد. بر این اساس اختیارات دولت، مقامات و نمایندگان آنها باید مشخص و مقید به قانون باشد و در برابر وظایف قانونی، باید پاسخگو باشند. امتیاز کلی جمهوری اسلامی ایران در این بخش، ۰/۳۲ از ۱ است.

متوسط امتیاز کشورهای با درآمد متوسط و پایین تر متوسط امتیاز منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا امتیاز ایران

عوامل فرعی و اجزاء تعیین مولفه محدودیت در اختیارات دولت و امتیاز ایران در هر بخش به شرح ذیل است:

مولفه‌های اصلی

تعیین شاخص حاکمیت قانون

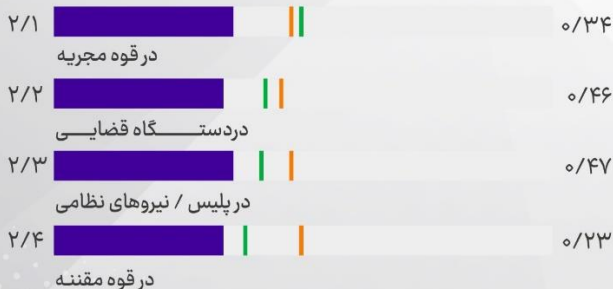
مولفه دوم: فقدان فساد

این مولفه از شاخص حاکمیت قانون شیوع دریافت یا پرداخت رشوه، پرداخت‌های غیررسمی و سایر مشوق‌ها در نهادهای خدمات عمومی و اجرای قانون را می‌سنجد و بررسی می‌شود که خریدهای حکومتی و قراردادهای واگذاری امور عام‌المنفعه تا چه حد از طریق فرآیندهای مناقصه‌ی رقابتی و آزاد اجرا می‌شوند و مقامات حکومتی در سطوح مختلف اجرایی از اختلاس در بودجه‌های حکومتی خودداری می‌کنند یا خیر. در عین حال بررسی می‌شود که مقامات بخش قضایی، سیاسی و نظامی حاکمیت تا چه حد از درخواست و پذیرش رشوه در ازای انجام وظایف‌شان خودداری می‌کنند. امتیاز کلی جمهوری اسلامی ایران در این بخش، ۳۷/۵۰ از ۱۰۰ است.

متوسط امتیاز کشورهای با درآمد متوسط و پایین تر متوسط امتیاز منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا امتیاز ایران

عوامل فرعی و اجزاء تعیین مولفه فقدان فساد و امتیاز ایران در هر بخش به شرح ذیل است:

مولفه‌های اصلی تعیین شاخص حاکمیت قانون

مولفه سوم: دولت باز

این مولفه به معنای آن است که تا چه اندازه دولت اطلاعات را با شهروندان به اشتراک گذاشته و با پاسخگویی خود، افراد را توانمند می‌سازد و همچنین مشارکت شهروندان پیرامون سیاستگذاری عمومی را تقویت می‌کند. امتیاز کلی جمهوری اسلامی ایران در این بخش، ۲۷/۰ از ۱۰۰ است.

متوسط امتیاز کشورهای با درآمد متوسط و پایین تر متوسط امتیاز منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا امتیاز ایران

عوامل فرعی و اجزاء تعیین مولفه دولت باز و امتیاز ایران در هر بخش به شرح ذیل است:

۳/۱		۰/۳۱
	انتشار قوانین و داده های دولتی	
۳/۲		۰/۳۰
	حق دسترسی به اطلاعات	
۳/۳		۰/۱۶
	مشارکت مدنی	
۳/۴		۰/۳۰
	ساز و کارهای شکایت	

مولفه‌های اصلی

تعیین شاخص حاکمیت قانون

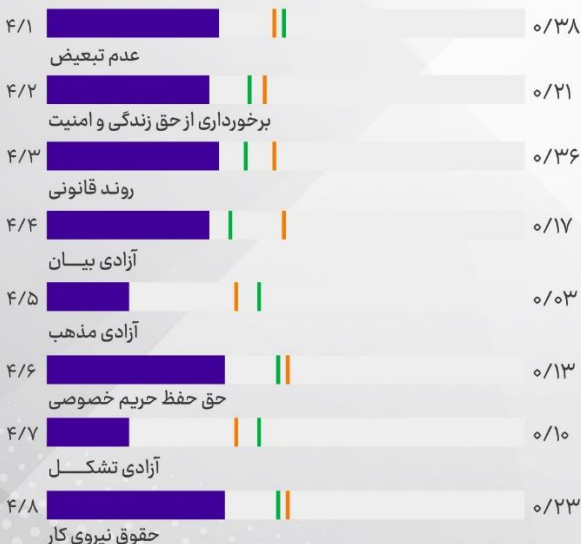
مولفه چهارم: حقوق اساسی

این مولفه شامل ارزیابی مهم‌ترین شاخص‌های حقوق بشر که همگی در اعلامیه جهانی حقوق بشر بوده و بیشترین ارتباط را با دغدغه‌های حاکمیت قانون دارند. امتیاز کلی جمهوری اسلامی ایران در این بخش، ۲۰/۰ از ۱۰۰ است.

متوسط امتیاز کشورهای با درآمد متوسط و پایین تر متوسط امتیاز منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا امتیاز ایران

عوامل فرعی و اجزاء تعیین مولفه حقوق اساسی و امتیاز ایران در هر بخش به شرح ذیل است:

مولفه‌های اصلی تعیین شاخص حاکمیت قانون

مولفه پنجم: نظم و امنیت

این مولفه شامل بررسی این موضوع است که حاکمیت به چه میزان امنیت اشخاص و اموال را تضمین می‌کند. امتیاز کلی جمهوری اسلامی ایران در این بخش، ۶۳٪ از ۱۰۰ است.

متوسط امتیاز کشورهای با درآمد متوسط و پایین تر متوسط امتیاز منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا امتیاز ایران

عوامل فرعی و اجزاء تعیین مولفه نظم و امنیت و امتیاز ایران در هر بخش به شرح ذیل است:

مولفه‌های اصلی

تعیین شاخص حاکمیت قانون

مولفه ششم: اجرای مقررات

این مولفه بررسی می‌کند که مقررات تا چه اندازه به طور عادلانه و موثر الزام آور و اجرا می‌شود. امتیاز کلی جمهوری اسلامی ایران در این بخش، ۰/۴۴ از ۱ است.

متوسط امتیاز کشورهای با درآمد متوسط و پایین تر متوسط امتیاز منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا امتیاز ایران

عوامل فرعی و اجزاء تعیین مولفه اجرای مقررات و امتیاز ایران در هر بخش به شرح ذیل است:

مولفه‌های اصلی

تعیین شاخص حاکمیت قانون

مولفه هفتم: عدالت مدنی

در این مولفه سنجش اینکه آیا دستگاه دادرسی مدنی قابل دسترسی و مقرون به صرفه و عاری از تبعیض، فساد و سوءتأثیرات مقامات دولتی است؛ آیا روند دادرسی بدون تأخیر غیرمنطقی صورت می‌پذیرد و آیا تصمیمات به‌طور مؤثر اجرا می‌شوند یا خیر؛ و میزان دسترسی، بی‌طرفی و اثربخشی سازوکارهای جایگزین حل اختلاف را نیز بررسی می‌کند. امتیاز کلی جمهوری اسلامی ایران در این بخش، ۵۱/۵ از ۱۰۰ است.

متوسط امتیاز کشورهای با درآمد متوسط و پایین تر متوسط امتیاز منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا امتیاز ایران

عوامل فرعی و اجزاء تعیین مولفه عدالت مدنی و امتیاز ایران در هر بخش به شرح ذیل است:

مولفه‌های اصلی

تعیین شاخص حاکمیت قانون

مولفه هشتم: عدالت کیفری

این مولفه از شاخص حاکمیت قانون کیفیت نظام دادرسی کیفری را ارزیابی میکند. یک نظام دادرسی کیفری موثر، جنبه کلیدی حاکمیت قانون است چراکه سازوکارهای متعارف برای جبران شکایت و اقدام علیه افراد و برای ارتکاب جرم علیه جامعه را تشکیل میدهد. امتیاز کلی جمهوری اسلامی ایران در این بخش، ۳۳/۱۰ از ۱۰۰ است.

متوسط امتیاز کشورهای با درآمد متوسط و پایین تر متوسط امتیاز منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا امتیاز ایران

عوامل فرعی و اجزاء تعیین مولفه عدالت کیفری و امتیاز ایران در هر بخش به شرح ذیل است:

بررسی مقایسه ای وضعیت کلی

جمهوری اسلامی ایران در شاخص حاکمیت قانون

طی سال های ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۳

بخش ۹: روش‌شناسی و منابع داده‌ای

مراحل تدوین شاخص حاکمیت قانون پروژه‌ی جهانی عدالت و چگونگی تدوین شاخص حاکمیت قانون پروژه‌ی جهانی عدالت را می‌شود در ۱۱ گام خلاصه کرد:

۱. پروژه‌ی جهانی عدالت چهارچوب مفهومی را که در هشت مؤلفه اصلی و ۴۴ مؤلفه‌ی فرعی شاخص حاکمیت قانون خلاصه شده است، طی مشورت با جامعه‌ی علمی، متخصصان، و رهبران جامعه از سراسر جهان، تدوین کرد.

۲. تیم شاخص حاکمیت قانون مجموعه‌ای از پنج پرسشنامه را بر مبنای چهارچوب مفهومی شاخص برای کارشناسان و عموم مردم تهیه کرد. این پرسشنامه‌ها به چندین زبان ترجمه شدند و به منظور دربرگیری اصطلاحات و عبارات متداول تطبیق داده شدند.

۳. تیم شاخص حاکمیت قانون، به‌طور متوسط، بیش از ۳۰۰ کارشناس محلی بالقوه را در هر کشور جهت پاسخ به سؤالات نظرسنجی‌های کارشناسان، یا پاسخ به پرسشنامه‌های پاسخ‌دهندگان واجد شرایط (QRQs) شناسایی کرد. این تیم از شرکت‌های آماری محلی و پیشرو به منظور انجام نظرسنجی‌های خانوار، یا پیاده‌سازی نظرسنجی از جمعیت عمومی (GPP) استفاده کرد.

۴. شرکت‌های آماری آزمون‌های مقدماتی را بر روی نظرسنجی از جمعیت عمومی طی مشورت با تیم شاخص حاکمیت قانون انجام دادند، و نظرسنجی نهایی را به منظور نظرسنجی می‌دانی کامل ارائه کردند.

۵. تیم تدوین شاخص حاکمیت قانون سؤالات پرسشنامه‌های پاسخ‌دهندگان واجد شرایط را به کارشناسان محلی ارسال و تعامل مستمرشان را با آن‌ها حفظ کردند.

۶. تیم تدوین شاخص حاکمیت قانون داده‌ها را جمع‌آوری کردند و آن‌ها را با ۴۴ مؤلفه‌ی فرعی با قیاس‌پذیری جهانی تطبیق دادند.

۷. گروه تدوین شاخص حاکمیت قانون نمرات نهایی را با استفاده از فرایند پنج مرحله‌ای به دست آورد:

- الف. سؤالات پرسشنامه را به صورت مقادیر عددی تدوین کرد؛
- ب. نمرات خام هر کشور را با جمع‌آوری پاسخ‌های چند نفر از متخصصان و/یا عموم مردم تولید کرد؛
- پ. نمرات خام را نرمال‌سازی کرد؛
- ت. نمرات نرمال‌سازی‌شده را با استفاده از میانگین‌های ساده به مؤلفه‌ها و مؤلفه‌های فرعی دسته‌بندی کرد؛
- ث. نمرات نرمال‌سازی‌شده و به دو نقطه اعشار گرد شده است و همچنین رتبه‌بندی‌های نهایی را تولید کرد.

۸. چندین آزمون بر روی داده‌ها به منظور شناسایی سوگیری‌ها و خطاهای احتمالی انجام شد؛ مثلاً، تیم شاخص حاکمیت قانون تمامی مؤلفه‌های فرعی را برحسب بیش از ۷۰ منبع شخص ثالث، از جمله داده‌های کمی و ارزیابی‌های کیفی به‌دست‌آمده از سازمان‌های محلی و بین‌المللی، بررسی کرد.

۹. تحلیل حساسیت را «واحد اقتصادسنجی و آمار کاربردی مرکز تحقیقات مشترک کمیسیون اروپا»، طی همکاری با تیم شاخص به منظور سنجش پایایی آماری نتایج انجام داد.

۱۰. به منظور تعیین هرگونه تغییر در پایداری یک کشور به حاکمیت قانون در سال قبل، سنجش جهت اندازه‌گیری تغییر در گذر زمان بر مبنای تفاوت سالانه در نمرات آن کشور در هشت مؤلفه، خطاهای استاندارد این نمرات (برآوردشده از مجموعه‌ای از ۱۰۰ نمونه بوت‌استرپ)، و نتایج آزمون‌های t مربوطه تولید شد.

۱۱. داده‌ها در قالب گزارش‌ها، جداول، و اشکال مرتب شدند تا ارائه و تفسیر آن‌ها آسان باشد. برای جداولی که برحسب گروه درآمدی مرتب شدند، پروژه‌ی جهانی عدالت از طبقه‌بندی‌های درآمدی‌ای که بانک جهانی ارائه کرده است، تبعیت می‌کند. شاخص حاکمیت قانون پروژه‌ی جهانی عدالت اولین اقدام جهت ارزیابی نظام‌مند و جامع حاکمیت قانون در سراسر جهان است و از نظر بازنمود ابعاد حاکمیت قانون در سؤالات عینی در نوع خود بی‌نظیر است.

گزارش شاخص حاکمیت قانون پروژه‌ی جهانی عدالت ۲۰۲۳ اطلاعاتی را در مورد هشت مؤلفه‌ی مرکب ارائه می‌دهد که به ۴۴ مؤلفه‌ی فرعی خاص تفکیک می‌شوند. «مؤلفه‌ی نهم: عدالت غیررسمی»، در چهارچوب مفهومی گنجانده شده است، اما به منظور مقایسه‌های بین‌کشوری هدفمند از نمرات و رتبه‌بندی‌های جمع‌آوری‌شده حذف شده است.

نمرات و رتبه‌بندی‌های کشوری ارائه‌شده در این گزارش از بیش از ۵۰۰ متغیر برگرفته از ارزیابی‌های بیش از ۱۴۹ هزار خانوار و ۳ هزار و ۴۰۰ کارشناس و متخصص حقوقی در ۱۴۲ کشور و حوزه‌ی قضایی به دست آمده‌اند؛ ازاین‌رو، این گزارش دقیق‌ترین بازنمایی از مؤلفه‌های تأثیرگذار بر شکل‌دهی به حاکمیت قانون در کشورها یا حوزه‌های قضایی است.

رتبه‌بندی و امتیازات این شاخص محصول یک فرایند جمع‌آوری و تجميع اطلاعات دقیق است. داده‌ها از یک نظرسنجی جهانی از عموم مردم و پرسش‌نامه‌های دقیقی که برای کارشناسان محلی (متخصصان داخلی و دانشگاهیان با تخصص در قانون مدنی و تجاری، عدالت کیفری، قانون کار و بهداشت عمومی) انجام شده است.

سؤال مورد پرسش عبارت است از:

ارزیابی عدم وجود فساد. در مجموع ۵۳ سؤال از کارشناسان در مورد میزان استفاده مقامات دولتی از مناصب دولتی برای منافع شخصی پرسیده می‌شود. این سؤالات بخش‌های مختلفی را در دولت از جمله سیستم بهداشت عمومی، سازمان‌های نظارتی، پلیس و دادگاه‌ها در بر می‌گیرد.

سؤالات فردی در چهار زیرشاخص ذیل مطرح می‌شوند:

▪ مقامات دولتی در قوه مجریه از مناصب دولتی برای منافع شخصی استفاده نمی‌کنند.

▪ مقامات دولتی در قوه قضاییه از مناصب دولتی برای منافع شخصی استفاده نمی‌کنند.

▪ مقامات دولتی در پلیس و ارتش از مناصب دولتی برای منافع شخصی استفاده نمی‌کنند.

▪ مقامات دولتی در قوه مقننه از مناصب دولتی برای منافع شخصی استفاده نمی‌کنند.

فقط امتیازات ارائه شده توسط کارشناسان برای محاسبات شاخص ادراک فساد در نظر گرفته شد. سپس چهار شاخص فرعی برای ایجاد یک امتیاز واحد میانگین‌گیری می‌شوند.

امتیازات:

نمرات در یک مقیاس پیوسته از صفر به معنای حاکمیت قانون ضعیف تا ۱ به معنای حاکمیت قانون قوی داده می‌شود.

کشورهای تحت پوشش:

۱۴۲ کشور در شاخص حاکمیت قانون در سال ۲۰۲۳ امتیازدهی شدند.

این شاخص عمده‌ا در کشورهایی با سیستم‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی بسیار متفاوت اعمال می‌شود. پرسشنامه‌های تخصصی بین فوریه و ژوئن ۲۰۲۳ انجام شد و بیش از ۳۴۰۰ متخصص با حدود ۲۴ پاسخ در هر کشور به آن‌ها پاسخ دادند.

به منظور نمایش عینی تجربه‌ی مردم عادی از حاکمیت قانون، هر نمره‌ی این شاخص با استفاده از سؤالات از دو منبع داده‌ای اصلی، یعنی نظرسنجی عمومی جمعیت (GPP) و مجموعه پرسشنامه‌های پاسخ‌دهندگان واجد شرایط (QRQs)، که پروژه‌ی جهانی عدالت آن را در هر کشور جمع‌آوری می‌کند، محاسبه می‌شود. این دو منبع داده‌ای اطلاعات دست‌اول به‌روزی را جمع‌آوری می‌کنند که در سطح جهانی در دسترس نیستند و جامع‌ترین مجموعه داده‌ی جهان را در نوع خود ایجاد می‌کنند. پروژه‌ی جهانی عدالت از طریق این دو پرسشنامه تجربیات و برداشت‌های شهروندان عادی و متخصصان داخل هر کشور را در مورد عملکرد دولت و نمایندگان و پیاده‌سازی واقعی چارچوب حقوقی در کشورشان به تصویر می‌کشد.

پرسشنامه‌های نظرسنجی عمومی جمعیت، اطلاعات دست‌اولی را در مورد تجربیات و برداشت‌های مردم عادی در مورد اطلاعات گسترده‌ی مربوط به حاکمیت قانون، از جمله تعامل آن‌ها با دولت، سهولت تعامل با بوروکراسی دولتی، میزان رشوه و فساد، دسترس‌پذیری سیستم‌های حل اختلاف، و رواج جرائم متداولی که با آن مواجهند، فراهم می‌کند.

همچنین، پرسشنامه‌ی نظرسنجی عمومی جمعیت از ۱۲۷ سؤال برداشت‌محور و ۲۱۳ سؤال تجربه‌محور، همراه با اطلاعات اجتماعی-دموگرافیک، در مورد همه‌ی پاسخ‌دهندگان تشکیل شده است. این پرسشنامه به زبان‌های محلی ترجمه شده است، عبارات رایج آن با زبان محلی هر کشور تطبیق یافته است، و شرکت‌های آماری محلی و

پیشرو آن را میان نمونه‌ی احتمالی از ۱۰۰۰ پاسخ‌دهنده توزیع می‌کنند. در نسخه‌های قبلی شاخص حاکمیت قانون پروژه‌ی جهانی عدالت، این نظرسنجی در سه شهر بزرگ هر کشور انجام شده است؛ با این حال، هدف از این پروژه به‌روزرسانی روش‌شناسی آن و دربرگرفتن نظرسنجی‌های ملی بود. به همین منظور، نظرسنجی‌های ملی در ۸۳ کشور و حوزه‌ی قضایی انجام و در شاخص حاکمیت قانون پروژه‌ی جهانی عدالت ۲۰۲۳ گنجانده شدند. نظرسنجی‌های ملی در کشورهای باقی‌مانده در نسخه‌های بعدی شاخص انجام خواهد شد. بسته به موقعیت خاص هر کشور، از یکی از سه روش نظرسنجی حضوری، تلفنی، یا آنلاین استفاده می‌شود. نظرسنجی عمومی جمعیت هر چند سال یکبار در هر کشور انجام می‌شود. داده‌های نظرسنجی مورد استفاده در گزارش امسال در تابستان سال ۲۰۲۳ (برای سه کشور)، پاییز سال ۲۰۲۱ تا تابستان سال ۲۰۲۲ (برای ۲۱ کشور)، پاییز سال ۲۰۲۰ تا تابستان سال ۲۰۲۱ (برای ۱۶ کشور)، پاییز سال ۲۰۱۹ (برای پنج کشور)، پاییز سال ۲۰۱۸ (برای ۵۷ کشور)، پاییز سال ۲۰۱۷ (برای ۴۲ کشور)، پاییز سال ۲۰۱۶ (برای چهار کشور)، پاییز سال ۲۰۱۴ (برای سه کشور)، پاییز سال ۲۰۱۲ (برای یک کشور)، و پاییز سال ۲۰۱۱ (برای دو کشور) جمع‌آوری شده است. اطلاعات دقیق در مورد پوشش کشور (شهرهای تحت پوشش یا معرف ملی)، شرکت‌های آماری‌ای که مسئولیت پیاده‌سازی نظرسنجی را برعهده گرفته‌اند، و روش نظرسنجی مورد استفاده در هر یک از ۱۴۲ کشور و حوزه‌ی قضایی در ادامه آمده است.

مجموعه پرسشنامه‌های پاسخ‌دهندگان واجد شرایط (QRQ) داده‌های خانوارها را با ارزیابی‌های دانشگاهیان و کارشناسان داخلی متخصص در رشته‌های حقوق مدنی و حقوق تجارت، قانون اساسی، آزادی‌های مدنی، و حقوق جزا، قانون کار، و بهداشت عمومی تکمیل می‌کند. این پرسشنامه‌ها درون‌دادهای مناسبی را از متخصصانی که

اغلب با نهادهای دولتی تعامل دارند در مورد موضوعات مختلفی اعم از اطلاعات در مورد کارآیی دادگاه‌ها، قدرت اجرای قوانین نظارتی، اعتبار مکانیسم‌های پاسخگویی جمع‌آوری می‌کنند.

پرسشنامه‌ها حاوی سؤالات استنباطی چندجوابی و چندین سناریوی فرضی با مفروضات واقعی بسیار دقیق به منظور اطمینان از قیاس‌پذیری کشورها هستند. مجموعه پرسشنامه‌های پاسخ‌دهندگان واجد شرایط سالانه میان پاسخ‌دهندگانی توزیع می‌شوند که از فهرست راهنمای شرکت‌های حقوقی، دانشگاه‌ها و کالج‌ها، سازمان‌های پژوهشی، و سازمان‌های غیردولتی (NGO)، و همچنین از طریق ارجاع‌ها از شبکه‌ی جهانی متخصصان پروژه‌ی جهانی عدالت انتخاب می‌شوند، و واجد شرایط بودن آن‌ها را کارکنان پروژه‌ی جهانی عدالت بر مبنای تخصصشان بررسی می‌کنند. نظرسنجی‌های تخصصی به شش زبان عربی، انگلیسی، فرانسوی، پرتغالی، روسی، و اسپانیایی انجام می‌شوند. داده‌های مجموعه پرسشنامه‌های پاسخ‌دهندگان واجد شرایط برای این گزارش شامل بیش از ۳ هزار و ۴۰۰ نظرسنجی است، که به‌طور متوسط حاکی از ۲۴ پاسخ‌دهنده در هر کشور است. این داده‌ها از فوریه سال ۲۰۲۳ تا ژوئن سال ۲۰۲۳ جمع‌آوری شده است.

پاکسازی داده‌ها و محاسبه‌ی نمرات

داده‌ها به محض جمع‌آوری به‌دقت پردازش می‌شوند تا نمرات پایبندی هر کشور را به حاکمیت قانون مشخص کنند. در گام نخست، داده‌های پاسخ‌دهندگان به‌واسطه‌ی حذف نظرسنجی‌های ناقص، داده‌های مشکوک و نامعتبر که با استفاده از روش نمره‌ی Z شناسایی می‌شوند ویرایش می‌شوند؛ سپس، تک‌تک پاسخ‌ها با ۴۴ مؤلفه‌ی فرعی شاخص حاکمیت قانون (یا با دسته‌های میانی که هر مؤلفه‌ی فرعی را تشکیل می‌دهند)

تطبیق داده می‌شوند تا همه‌ی نمرات در بازه‌ی ۰ (ضعیف‌ترین پایبندی به حاکمیت قانون) و ۱ (قوی‌ترین پایبندی به حاکمیت قانون) قرار گیرند، و نمره‌ی هر کشور با استفاده از میانگین ساده‌ای (یا بدون وزنی) از پاسخ‌های همه‌ی پاسخ‌دهندگان آن کشور مشخص می‌شود.

در سال ۲۰۲۳، نمرات با استفاده از روش مینی‌ماکس با نمرات سال ۲۰۱۵، به‌عنوان سال مبنا، نرمال‌سازی شده‌اند تا مقایسه با نمرات سال‌های قبل آسان‌تر شود؛ سپس این نمرات نرمال‌سازی شده به‌طور متوالی از سطح متغیر تا سطح مؤلفه جمع‌آوری شده‌اند تا نمرات نهایی هر کشور، گردشده به دو اعشار، و همچنین رتبه‌بندی‌ها به دست آیند. در بیشتر موارد، سؤالات پرسشنامه‌های پاسخ‌دهندگان واجد شرایط (QRQ) و نظرسنجی از جمعیت عمومی (GPP) در محاسبه‌ی نمرات دسته‌های متوسط (مؤلفه‌های فرعی و مؤلفه‌های فرعی-فرعی) وزن یکسانی داشتند. شرح کاملی از نحوه‌ی تطبیق‌دهی پرسش‌ها با نشانگرها و نحوه‌ی وزن‌دار کردنشان در سایت شاخص حاکمیت قانون پروژه‌ی جهانی عدالت <https://worldjusticeproject.org/index> موجود است.

اعتبارسنجی داده‌ها

در گام آخر، داده‌ها اعتبارسنجی می‌شوند و با منابع کمی و کیفی شخص ثالث مقایسه می‌شوند تا تحلیل مضاعف انجام و اشتباهات یا ناسازگاری‌های احتمالی در داده‌ها شناسایی شود. بیشتر منابع داده‌ای شخص ثالث مورد استفاده جهت مقایسه‌ی نمرات شاخص در مطالعه‌ی بوترو و پونس (۲۰۱۱) شرح داده شده است.

تغییرات روش‌شناختی در گزارش سال ۲۰۲۳

پروژه‌ی جهانی عدالت هر سال روش‌های جمع‌آوری داده‌ها را بررسی می‌کند تا از مفید و معتبر بودن این داده‌ها مطمئن شود، و اطمینان یابد که این داده‌ها همواره بی‌انگیز و وضعیت پایبندی کشورهای مختلف جهان به حاکمیت قانون است. به منظور حفظ همخوانی شاخص حاکمیت قانون پروژه‌ی جهانی عدالت ۲۰۲۳ با نسخه‌های قبلی آن و تسهیل پیگیری تغییرات در گذر زمان، پرسشنامه‌ها و نقشه‌های داده‌ای امسال کاملاً با پرسشنامه‌های سال‌های گذشته همسو هستند.

به منظور بهبود دقت نتایج پرسشنامه‌های پاسخ‌دهندگان واجد شرایط (QRQ) و کم کردن زحمت پاسخ‌دهندگان، از تکنیک‌های مصاحبه‌ی وابسته‌ی کنشگر به منظور یادآوری پاسخ‌های سال قبل به پاسخ‌دهندگانی که در نظرسنجی سال گذشته شرکت کرده‌اند، استفاده شد.

امسال هیچ سؤال یا سنجه جدیدی به شاخص ۲۰۲۳ اضافه نشد؛ به طور کلی ۱۰۰ درصد سؤالات پرسشنامه‌های سال ۲۰۲۲ و ۲۰۲۳ یکی بودند. شرح متغیرها در سایت worldjusticeproject.org موجود است.

پیگیری تغییرات در گذر زمان

در گزارش سال ۲۰۲۳ سنجه‌ای درج شده است تا مشخص کند که آیا حاکمیت قانون در یک کشور، که از طریق مؤلفه‌های شاخص حاکمیت قانون پروژه‌ی جهانی عدالت اندازه‌گیری می‌شود، تغییر آماری معنی‌داری نسبت به سال قبل داشته است یا خیر. این سنجه با یک ستاره مشخص شده است و بیانگر خلاصه‌ای از آزمون‌های آماری دقیق بر مبنای استفاده از روش‌های بوت‌استرپ است (به بخش ذیل مراجعه کنید). تغییر آماری مثبت در نمره‌ی تک‌تک مؤلفه‌های شاخص با یک ستاره و به رنگ سبز مشخص

می‌شود، درحالی‌که تغییر آماری منفی نمره با یک ستاره و رنگ قرمز نشان داده می‌شود. این سنجه مکمل نمرات و رتبه‌بندی‌های عددی ارائه‌شده در این گزارش است، که عملکرد فعلی هر کشور را در تک تک مؤلفه‌ها و مؤلفه‌های فرعی شاخص در مقایسه با سایر کشورها محک می‌زند. سنجهی تغییر در گذر زمان در سه مرحله ساخته می‌شود:

۱. ابتدا، نمرات سال گذشته از نمرات امسال کسر می‌شود تا تفاوت سالانه در نمرات هر کشور در هر مؤلفه بدست آید.

۲. به منظور ارزیابی معنی‌داری آماری تغییرات سالانه، خطاهای استاندارد با استفاده از روش بوت‌استرپ تخمین زده می‌شود. به منظور محاسبه‌ی این خطاها، ۱۰۰ حجم نمونه از مشاهدات پاسخ‌دهندگان (هم‌اندازه‌ی نمونه‌ی اصلی) تصادفاً انتخاب می‌شوند و جایگزین هر کشور از مجموعه پاسخ‌دهندگان سال گذشته و امسال انتخاب می‌شود. از این نمونه‌ها به منظور تولید مجموعه‌ای از ۱۰۰ نمره در سطح کشور برای هر مؤلفه و هر کشور، و همچنین به منظور محاسبه‌ی خطاهای استاندارد نهایی استفاده می‌شود. این خطاها، که عدم قطعیت مربوط به نمونه‌ی انتخاب‌شده از پاسخ‌دهندگان را می‌سنجد، سپس به منظور انجام آزمون‌های تی دو به دو برای هر کشور و هر مؤلفه به کار می‌روند.

۳. در آخر، به منظور توضیح تغییر سالانه‌ی نمرات هر کشور، سنجه‌ای از تغییر در گذر زمان بر اساس مقدار تفاوت سالانه و معناداری آماری آن (در سطح ۱۰٪) تولید می‌شود.

نقاط قوت و محدودیت‌ها

روش‌شناسی شاخص حاکمیت قانون پروژه‌ی جهانی عدالت نقاط قوت و محدودیت‌هایی دارد. یکی از نقاط قوت این شاخص شمول کارشناسان و خانوارها در

نظرسنجی‌ها به منظور اطمینان از همسویی یافته‌ها با تجربیات جمعیت عمومی است. نقطه‌قوت دیگر آن این است که با بررسی چندجانبه‌ی اطلاعات در منابع داده‌ای و در انواع سؤالات، از زوایای مختلفی پابندی کشورها را به حاکمیت قانون ارزیابی می‌کند؛ به این ترتیب، این روش نه تنها امکان توجه به دیدگاه‌های مختلف در مورد حاکمیت قانون را می‌دهد، بلکه سوگیری احتمالی ناشی از هر روش دیگر جمع‌آوری داده‌ها را کاهش می‌دهد. در آخر، روش‌شناسی شاخص حاکمیت قانون با استفاده از آزمون‌های آماری، معناداری تغییرات در نمرات امسال کشورها را نسبت به نمرات سال گذشته‌شان تعیین می‌کند.

به‌رغم نقاط قوت ذکر شده، روش‌شناسی شاخص حاکمیت قانون پروژه‌ی جهانی عدالت محدودیت‌هایی دارد. محدودیت اول این است که داده‌ها ابعاد حاکمیت قانون را که نسبتاً قوی یا ضعیف به نظر می‌رسند، روشن می‌کنند، اما آنقدری دقیق نیستند که رابطه‌ی علت و معلولی ایجاد کنند؛ بنابراین، استفاده از شاخص به همراه سایر ابزارهای تحلیلی نمای کاملی از علل و راه‌حل‌های ممکن فراهم می‌کند. محدودیت دوم این است که در نسخه‌های قبلی شاخص، روش‌شناسی تنها در سه شهر بزرگ در هر یک از کشورهای انتخاب‌شده برای نظرسنجی عمومی جمعیت پیاده شد؛ با این حال، هدف از پروژه‌ی جهانی عدالت این است که از طریق به‌روزرسانی روش‌شناسی خود، نظرسنجی‌های ملی را نیز دربرگیرد؛ به همین منظور، نظرسنجی‌های ملی در ۸۳ کشور و حوزه‌ی قضایی تحت پوشش شاخص حاکمیت قانون پروژه‌ی جهانی عدالت در سال ۲۰۲۳ انجام شده است. نظرسنجی‌های ملی در کشورهای باقی‌مانده در نسخه‌های بعدی شاخص حاکمیت قانون پروژه‌ی جهانی عدالت انجام خواهد شد. محدودیت سوم این است که با توجه به تغییرات سریع در پابندی برخی کشورها به حاکمیت قانون، نمرات برخی از کشورها ممکن است مختص به مقاطع زمانی خاصی باشد که

در آن داده‌ها جمع‌آوری شده‌اند. به منظور رفع این مشکل، پروژه‌ی جهانی عدالت روش‌های میانگین متحرک را به منظور توجه به نوسانات کوتاه‌مدت آزمایشی تست می‌کند. محدودیت چهارم این است که داده‌های پرسشنامه‌های پاسخ‌دهندگان واجد شرایط (QRQ) ممکن است به دلیل تعداد محدود کارشناسان در برخی کشورها دچار مشکلاتی در خطای اندازه‌گیری، و در نتیجه دقت کمتر تخمین‌ها، شود. به منظور حل این مشکل، پروژه‌ی جهانی عدالت پیوسته شبکه‌ی کارشناس آکادمیک و متخصص خود را در داخل کشور، که وقت و تخصص خود را به این تلاش اختصاص می‌دهند، گسترش می‌دهد. محدودیت آخر این است که به دلیل کمبود کارشناس در برخی کشورها (که بیانگر خطاهای استاندارد بالاتر است) و به دلیل برگزاری هر چند سال یک بار نظرسنجی از جمعیت عمومی در تمامی کشورها (که یعنی در برخی کشورها، برخی از متغیرها سال به سال تغییر نمی‌کنند)، ممکن است آزمون‌ی که در بالا توضیح داده شد نتواند تغییرات کوچک را در وضعیت یک کشور در گذر زمان تشخیص دهد.

سایر ملاحظات روش‌شناختی

شرح مفصلی از روش‌شناسی، که شامل جدول و توصیف بیش از ۵۰۰ متغیر مورد استفاده جهت ایجاد نمرات شاخص حاکمیت قانون پروژه‌ی جهانی عدالت می‌شود، در سایت worldjusticeproject.org و در مقاله‌ی بوترو، جی و پونس، ای (۲۰۱۱) «اندازه‌گیری حاکمیت قانون»، کاربرگ پروژه‌ی جهانی عدالت، شماره‌ی ۱ و در سایت worldjusticeproject.org/publications در دسترس است.

استفاده از شاخص حاکمیت قانون پروژه‌ی جهانی عدالت

شاخص حاکمیت قانون پروژه‌ی جهانی عدالت به منظور ایجاد منبع داده‌ای قابل اعتماد و مستقلی برای سیاست‌گذاران، کسب‌وکارها، سازمان‌های غیردولتی، و سایر

حوزه‌ها طراحی شده است تا از دید مردم عادی پابندی کشورها را به حاکمیت قانون ارزیابی کند، نقاط قوت و نقاط ضعف کشورها را با کشورهایی که موقعیت مشابهی دارند مقایسه کند، و تغییرات را در گذر زمان پیگیری کند. این شاخص چندین ویژگی‌ای دارد که آن را از سایر شاخص‌ها متمایز می‌کند و آن را برای کشورهای مختلف ارزشمند می‌سازد، و از این رو، منبع قدرتمندی به منظور گفتمان‌های سیاستی هم در داخل و هم در بین کشورها فراهم کند؛ با این حال، یافته‌های شاخص حاکمیت قانون پروژه‌ی جهانی عدالت باید در پرتو برخی محدودیت‌های ذاتی‌اش تفسیر شوند:

۱. شاخص حاکمیت قانون پروژه‌ی جهانی عدالت اصلاحات در اولویت را مشخص نمی‌کند و هدف آن ایجاد رابطه‌ی علت و معلولی یا تعیین رابطه‌ی پیچیده میان ابعاد مختلف حاکمیت قانون در کشورهای مختلف نیست.

۲. نمرات و رتبه‌بندی‌های این شاخص ماحصل یک روش جمع‌آوری و انباشت اطلاعات دقیق است؛ با وجود این، مانند تمامی روش‌های اندازه‌گیری، این نمرات مستعد خطای اندازه‌گیری هستند

۳. با توجه به عدم قطعیت در انتخاب نمونه‌ای خاص از پاسخ‌دهندگان، خطاهای استاندارد با استفاده از روش‌های بوت‌استرپ محاسبه شده‌اند تا مشخص شود که آیا تغییرات سالانه در نمرات مؤلفه، معنی‌داری آماری دارند یا خیر.

۴. شاخص‌ها و نشانگرها مستعد سوءاستفاده و تفسیر نادرست بالقوه هستند. به محض انتشار برای عموم ممکن است برای اهدافی غیر از آنچه سازندگان‌شان پیش‌بینی کرده‌اند، استفاده شود. اگر داده‌ها از بستر مربوطه خارج شوند، ممکن است منجر به تصمیم‌گیری‌های سیاستی ناخواسته یا نادرستی شود.

۵. آن دسته از مفاهیم حاکمیت قانون که این شاخص اندازه‌گیری می‌کند ممکن است معانی متفاوتی در کشورهای مختلف داشته باشند؛ از این رو، به کاربران توصیه

می‌شود که در مورد تعاریف خاص متغیرهای به‌کاررفته در تدوین این شاخص، که به‌تفصیل در بخش روش‌شناسی سایت شاخص حاکمیت قانون پروژه‌ی جهانی عدالت بررسی شده است، مشورت کنند.

۶. هدف از این شاخص این است که به همراه سایر ابزارهای کمی و کیفی استفاده شود. درست مانند حوزه‌ی سلامت یا اقتصاد، هیچ شاخص واحدی نمای کاملی از وضعیت یک کشور ارائه نمی‌دهد. سیاست‌گذاری در حوزه‌ی حاکمیت قانون مستلزم بررسی دقیق تمامی ابعاد مهم، که ممکن است از کشوری به کشور دیگر متفاوت باشد، و ترکیبی از منابع، ابزارها، و روش‌هاست.

۷. پیرو تحلیل حساسیت داده‌های شاخص که طی همکاری با واحد اقتصادسنجی و آمار کاربردی مرکز تحقیقات مشترک کمیسیون اروپا انجام شد، فواصل اطمینان برای تمامی ارقام موجود در شاخص حاکمیت قانون پروژه‌ی جهانی عدالت محاسبه شده است. این فواصل اطمینان و سایر ملاحظات مهم مربوط به خطای اندازه‌گیری در مطالعه‌ی سایشانا و سالتلی (۲۰۱۵) و بوترو و پونس (۲۰۱۱) گزارش شده است.

منابع

-<https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/>
-[https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/country/2023/Iran%2C%20Islamic%20Rep. /](https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/country/2023/Iran%2C%20Islamic%20Rep./)

انتشارات سازمان
بازرسی کل کشور

شاخص حاکمیت قانون یک ابزار ارزیابی است که توسط فرصت و برابری طراحی شده است تا تصویری دقیق و جامع از میزان پایبندی کشورها به حاکمیت قانون در عمل ارائه دهد. این شاخص اطلاعات دقیق و داده‌های اصلی را در مورد ابعاد مختلف حاکمیت قانون ارائه می‌کند، که به ذینفعان امکان می‌دهد پایبندی یک کشور به حاکمیت قانون را در عمل ارزیابی کنند، نقاط قوت و ضعف یک کشور را در مقایسه با کشورهایی که در موقعیت مشابه قرار دارند شناسایی نموده و تغییرات را در طول زمان دنبال کنند.

گزارش پژوهشی حاضر حاصل بررسی و تحلیل یافته‌های جدیدترین نسخه شاخص حاکمیت قانون با تأکید بر نتایج ارزیابی وضعیت جمهوری اسلامی ایران است که در سال ۲۰۲۳ توسط پروژه جهانی عدالت منتشر گردیده است. امید است این گزارش بتواند زمینه پژوهش‌های بیشتر در تحقیقات مرتبط با مؤلفه‌های اصلی و سنجه‌های شاخص حاکمیت قانون را فراهم نماید.

